

Кафедра кримінального та адміністративного права

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Кримінальне право. Загальна частина»

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	29 Міжнародні відносини
Спеціальність	293 Міжнародне право
Освітня програма	Міжнародне право
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Київ 2020

Робоча програма навчальної дисципліни **«Кримінальне право. Загальна частина»** для здобувачів вищої освіти галузі знань **29 Міжнародні відносини** спеціальності **293 Міжнародне право** освітньої програми **Міжнародне право**.

Розробник: Вереша Роман Вікторович, професор кафедри кримінального та адміністративного права, доктор юридичних наук.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри ***кримінального та адміністративного права***.

Протокол № 2 від «24» листопада 2020 р.

Завідувач кафедри _____ Вереша Р.В.

Схвалено Науково-методичною радою Академії адвокатури України

Голова НМР професор Гончаренко С.В.

1. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом
	Денна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 6	Рік підготовки: 1
Загальна кількість годин – 180	
Кількість модулів – 6 Змістових модулів: 6	Семестр: 1,2
Аудиторних* – 90 годин	Лекції: 60 годин
	Практичні/семінарські: 30 годин
самостійної роботи студента — 90 годин	
Форма підсумкового контролю: залік, іспит	

* В умовах карантину аудиторні заняття та усна форма контролю здійснюються із застосуванням технології відеоконференцз'язку на платформі *Google Workspace for Education* із забезпеченням надійної автентифікації студентів.

1.2. Мета:

- ознайомити студентів із Загальною частиною кримінального права України;
- вироблення у студентів навичок застосовувати кримінально-правові норми при кваліфікації кримінальних правопорушень;
- засвоєння студентами положень, що стосуються кримінальної відповідальності, кримінального правопорушення, складу кримінального правопорушення, обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння тощо;
- вивчення питань, що стосуються звільнення від кримінальної відповідальності, судимості, покарання, а також примусових заходів медичного характеру;
- з'ясування особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх;
- опрацювання основних положень кримінального права іноземних держав.

Вивчення дисципліни сприяє формування загальних компетентностей:

ЗК-1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-2 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, застосовувати знання у практичних ситуаціях, знання та розуміння професійної діяльності.

ЗК-7 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.

ЗК-8 Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів), соціально відповідально та свідомо.

Фахові компетентності:

ФК-9 Здатність виконувати стандартні обов'язки в складі юридичної служби органів, організацій, підприємств, зокрема приватної юридичної практики відповідально та з розумінням етичних аспектів юридичної роботи.

ФК-10 Знання засад і доктрин національного та міжнародного права, а також змісту ключових правових інститутів, здатність до їх аналізу та прогнозування тенденцій розвитку; уміння використовувати ці знання і навички у практичній діяльності, надавати юридичні висновки й консультації, здійснювати юридичний супровід основних видів міжнародної співпраці та зовнішньоекономічних операцій, розробляти правову позицію в інтересах клієнта, а також контраргументи проти позиції опонентів, вести дискусію й дебати, а також виконувати інші види діяльності юриста з питань кримінального права.

ФК-13 Спроможність усно та письмово викладати правові обґрунтування та висновки з дотриманням процесуальних форм документів, а також готовність здійснювати презентацію таких матеріалів.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

- ПРН-1: Мислити абстрактно й аналітично, синтезувати загальні знання з кримінального права для досягнення цілей професійної діяльності.
- ПРН-2: Вільно оперувати юридичними поняттями та термінами.
- ПРН-4: Використовувати різні джерела безпосередньої й опосередкованої інформації для з'ясування потрібних обставин і фактів.
- ПРН-11: Надавати юридичні висновки й консультації, формулювати юридичну позицію в інтересах клієнта.

2. СЛОВНИК

Кредитно-модульна система організації освітнього процесу – це модель організації освітнього процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових одиниць (залікових кредитів).

Заліковий кредит – це одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів.

Модуль – це задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами освітнього процесу (самостійна робота, контрольна робота, тест тощо).

Змістовий модуль – це система навчальних елементів, що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об'єктові. Повноцінне оволодіння кожним змістовим модулем передбачає опрацювання студентом певного кола теоретичних питань на лекційних заняттях, практичних завдань і відбувається під час аудиторної та самостійної роботи згідно з навчальним планом або за індивідуальним графіком роботи студента.

Поточний контроль – оцінювання рівня знань, умінь та навичок студентів, що здійснюється у ході освітнього процесу шляхом проведення усного опитування, контрольної роботи, тестування, колоквиуму тощо.

Модульний контроль – форма контролю, у якому підбивається підсумок роботи студента впродовж модуля. Результатом модульного контролю є модульна оцінка.

Модульна оцінка – бальна оцінка (абсолютна), яку отримав студент у результаті контролю за виконанням усіх видів робіт (теоретичних, практичних, самостійних), віднесених до відповідного модуля.

Екзамен – форма підсумкового контролю засвоєння студентом навчального матеріалу з окремої дисципліни за певний період, відповідно до навчального плану.

Лекція – основна форма проведення навчальних занять у вищому закладі освіти, призначених для засвоєння теоретичного матеріалу. Як правило, лекція є елементом курсу лекцій, який охоплює основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни. Лекції проводяться лекторами – професорами і доцентами (викладачами) вищого закладу освіти, а також провідними науковцями або спеціалістами, запрошеними для читання лекцій. Лекції проводяться у відповідно обладнаних приміщеннях – аудиторіях для однієї або декількох академічних груп студентів.

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організує дискусію щодо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань, вирішують задачі, тести тощо. Семінарські заняття проводяться в аудиторіях або навчальних кабінетах з однією академічною групою.

Індивідуальна робота студента – форма організації освітнього процесу, яка передбачає створення умов для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально-спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність. Індивідуальні заняття проводяться під керівництвом викладача у позааудиторний час за окремим графіком, складеним кафедрою. Індивідуальні заняття на молодших курсах спрямовуються здебільшого на поглиблення вивчення студентами окремих навчальних

дисциплін, на старших вони мають науково-дослідний характер і передбачають безпосередню участь студента у виконанні наукових досліджень та інших творчих завдань.

Види індивідуальних занять:

Консультація – форма навчального заняття, за якої студент отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування. Консультація може бути індивідуальною або проводитися для групи студентів, залежно від того, чи викладач консультує студентів з питань, пов'язаних із виконанням індивідуальних завдань, чи з теоретичних питань навчальної дисципліни.

Індивідуальне завдання – форма організації навчання, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Індивідуальні завдання студенти виконують самостійно під керівництвом викладачів.

Самостійна робота студента – основний засіб засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Самостійна робота студентів забезпечується навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи теми (підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій тощо). Студентам також рекомендується для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися в бібліотеці, комп'ютерних класах, навчальних кабінетах, а також в домашніх умовах.

3. ЗМІСТ КУРСУ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Поняття кримінального права України. Закон про кримінальну відповідальність.

ТЕМА 1. Поняття та загальна характеристика кримінального права України як окремої галузі права. Кримінальне право України як юридична наука та навчальна дисципліна.

ТЕМА 2. Принципи кримінального права України.

ТЕМА 3. Кримінальний кодекс та інші джерела кримінального права України.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Поняття кримінального правопорушення. Кримінальна відповідальність.

ТЕМА 4. Поняття кримінального правопорушення та класифікація кримінальних правопорушень.

ТЕМА 5. Кримінальна відповідальність та її підстави.

ТЕМА 6. Склад кримінального правопорушення і кваліфікація кримінальних правопорушень.

ТЕМА 7. Об'єкт складу кримінального правопорушення.

ТЕМА 8. Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення.

ТЕМА 9. Суб'єкт кримінального правопорушення.

ТЕМА 10. Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Стадії вчинення умисного кримінального правопорушення.

Співучасть у кримінальному правопорушенні.

ТЕМА 11. Стадії вчинення умисного кримінального правопорушення.

ТЕМА 12. Співучасть у кримінальному правопорушенні.

ТЕМА 13. Причетність до кримінального правопорушення, посереднє виконання кримінального правопорушення, групове вчинення кримінального правопорушення за відсутності ознак співучасті.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

Множинність кримінальних правопорушень.

Обставини, що виключають кримінальну відповідальність.

Звільнення від кримінальної відповідальності.

ТЕМА 14. Множинність кримінальних правопорушень.

ТЕМА 15. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння.

ТЕМА 16. Звільнення від кримінальної відповідальності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5

Поняття, мета, система і види покарання. Призначення покарання. Звільнення від покарання та його відбування.

Судимість.

ТЕМА 17. Поняття, мета та види покарання.

ТЕМА 18. Призначення покарання.

ТЕМА 19. Звільнення від покарання та його відбування.

ТЕМА 20. Судимість.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6

Інші заходи кримінально-правового характеру. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Характеристика основних питань Загальної частини кримінального права іноземних держав.

ТЕМА 21. Інші заходи кримінально-правового характеру.

ТЕМА 22. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

ТЕМА 23. Основні питання Загальної частини кримінального права іноземних держав

4. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

4.1. Загальні положення.

Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни “Кримінальне право України. Загальна частина” здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК). Об'єктами ПМК знань студентів є успішність на лекційних та семінарських заняттях, виконання кейсів, підготовка наукової доповіді, реферату, есе, опитування, тестування, вирішення практичних завдань, модульна контрольна робота, екзамен.

- **Політика щодо дедлайнів та перескладання.** Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Якщо з поважних причин (хвороба, сімейні обставини тощо) студент не відвідує певну кількість занять – він зобов'язаний відпрацювати їх у погоджений із викладачем час.
- **Політика щодо академічної доброчесності.** Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час вирішення кейсів.
- **Політика щодо відвідування.** Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали.

4.2. Основні критерії.

1) Робота на лекції (за курс) (активність, ведення зошитів і написання конспектів)	до 9 балів
2) Робота на семінарському занятті:	до 1 балу
3) Самостійна робота (реферат)	до 1 балу
4) Модульна контрольна робота	до 5 балів
5) Інші види робіт (за курс) (наукова робота, творчі завдання, участь в олімпіаді, на форумі тощо)	до 9 балів
6) Екзамен	до 19 балів

Ведення конспекту лекцій оцінюється за такими критеріями: повнота, охайність, грамотність. Наявність усіх компонентів лекцій, які відповідають усім вимогам, може бути оцінена до 9 балів; неохайне оформлення – до 5 балів; за відсутності конспекту окремих лекцій або недостатньо повне відображення лекційного матеріалу у конспекті – до 3 балів.

Відповідь на семінарському занятті оцінюється за такими критеріями:

1 бал – студент у повному обсязі опрацював програмний матеріал (основну і додаткову літературу), має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, виявляє

розуміння юридичних понять, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні думки і переконливо їх аргументувати, аналізувати юридичну інформацію, здатний презентувати власне розуміння, оцінку правових явищ, а також має досить міцні навички роботи з нормативно-правовими актами.

0,9 бала – студент вільно володіє навчальним матеріалом (опрацював основну і деяку частину додаткової літератури), узагальнює окремі питання і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, взятими з підручників, навчальних посібників, нормативно-правових документів; може узагальнювати та застосовувати набуті знання.

0,8 бала – студент загалом самостійно відтворює програмовий матеріал (на рівні підручника), може дати стислу характеристику питання, загалом правильно розуміє питання, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, виклад не самостійний (переказ підручника), є певні неточності як у матеріалі, так і у висновках, аргументація слабка.

0,7 бала – студент за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неповна, в ній міститься багато неточностей, головний зміст матеріалу не розкрито.

0,6 бала – студент має лише приблизне уявлення про питання, що розглядається на занятті, може сказати два-три речення по суті питання, назвати деякі правові документи, головний зміст матеріалу не розкрито.

Самостійна робота передбачає вивчення питань, винесених на самостійне опрацювання і може виконуватися у формі рефератів. Залежно від якості виконання оцінюється до 1 балу.

За виконання модульної контрольної роботи студенти можуть отримати максимально до 5 балів. Неповна відповідь на запитання, в якій міститься багато неточностей, не достатнє володіння науковим апаратом оцінюється до 2 балів; відповідь, яка позбавлена серйозних неточностей, але має окремі недоліки, оцінюються до 3 балів. Повна відповідь оцінюється до 5 балів.

Складання екзамену дозволяє отримати 19 балів. Екзаменаційний білет складається із двох теоретичних питань і задачі.

Орієнтовні критерії оцінювання відповіді студента за результатами складання екзамену:

- повна відповідь на два теоретичні питання і правильне вирішення задачі оцінюється до 19 балів;
- повна відповідь на два теоретичні питання і неточне вирішення задачі оцінюється до 15 балів;
- повна відповідь на одне теоретичне питання і правильне вирішення задачі оцінюється до 10 балів;
- повна відповідь на два теоретичні питання і неправильне вирішення задачі оцінюється до 10 балів;
- правильне вирішення задачі оцінюється до 5 балів;
- правильна відповідь на одне питання оцінюється до 5 балів.

5. СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА 5. Об'єкт складу кримінального правопорушення (1 година)

- 1) Поняття та значення об'єкта складу кримінального правопорушення.
- 2) Класифікація об'єктів кримінальних правопорушень.
- 3) Предмет кримінального правопорушення.

ТЕМА 6. Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення (1 година)

- 1) Поняття та ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.
- 2) Суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність).
- 3) Наслідки кримінального правопорушення.
- 4) Причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками.
- 5) Факультативні ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення та їх значення.

ТЕМА 7. Суб'єкт складу кримінального правопорушення (1 година)

- 1) Поняття суб'єкта кримінального правопорушення за КК України.
- 2) Вік, з якого настає кримінальна відповідальність.
- 3) Осудність та обмежена осудність.
- 4) Неосудність.
- 5) Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені у стані сп'яніння.
- 6) Поняття спеціального суб'єкта.

ТЕМА 8. Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення (1 година)

- 1) Поняття і зміст суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Загальна характеристика ознак, що утворюють суб'єктивну сторону складу кримінального правопорушення.
- 2) Поняття і сутність вини.
- 3) Форми та види вини.
- 4) Поняття умислу як форми вини. Види умислу. Особливості змісту інтелектуального та вольового моментів прямого та непрямого умислу.
- 5) Поняття та види необережності. Особливості кримінальної відповідальності за необережні кримінальні правопорушення.
- 6) Складна вина.
- 7) Мотив і мета кримінального правопорушення.
- 8) Помилка та її вплив на кримінальну відповідальність.
- 9) Невинувате заподіяння шкоди (випадок, казус).

Модуль 3. Стадії вчинення умисного кримінального правопорушення.

Співучасть у кримінальному правопорушенні.

ТЕМА 9. Стадії вчинення умисного кримінального правопорушення (2 години)

- 1) Поняття стадій вчинення умисного кримінального правопорушення.
- 2) Поняття закінченого кримінального правопорушення. Момент закінчення окремих різновидів умисних кримінальних правопорушень в залежності

від особливості їх складів.

3) Готування до кримінального правопорушення. Загальна характеристика підготовчих дій за КК України.

4) Замах на кримінальне правопорушення. Види замаху на кримінальне правопорушення. Відмінність замаху на кримінальне правопорушення від готування до кримінального правопорушення.

5) Кримінальна відповідальність за незакінчене кримінальне правопорушення.

6) Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні. Відмінність добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця та дієвого каяття.

ТЕМА 10. Співучасть у кримінальному правопорушенні. Причетність до кримінального правопорушення. (2 години)

1) Поняття співучасті у кримінальному правопорушенні. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті.

2) Види та характеристика співучасників за КК України.

3) Форми співучасті. Підстави поділу співучасті у кримінальному правопорушенні на форми. Кримінальна відповідальність співучасників кримінального правопорушення. Експес виконавця.

4) Добровільна відмова співучасників. Особливості добровільної відмови виконавця (співвиконавця), організатора, підбурювача, пособника.

5) Причетність до кримінального правопорушення. Форми причетності.

МОДУЛЬ 4. Множинність кримінальних правопорушень.

Обставини, що виключають кримінальну відповідальність.

Звільнення від кримінальної відповідальності.

ТЕМА 11. Множинність кримінальних правопорушень (1 година)

1) Поняття множинності. Відмежування множинності від окремих одиничних кримінальних правопорушень.

2) Форми множинності кримінальних правопорушень за КК України.

3) Види повторності та відображення повторності у КК України в Загальній та Особливій частинах.

4) Сукупність кримінальних правопорушень: поняття, види та кримінально-правове значення.

5) Рецидив кримінальних правопорушень. Поняття рецидиву кримінальних правопорушень за КК України та його ознаки.

ТЕМА 12. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння (1 година)

1) Поняття та юридична природа обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

2) Необхідна оборона: поняття, ознаки, умови правомірності.

3) Уявна оборона. Вплив уявної оборони на кримінальну відповідальність.

4) Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення: поняття, ознаки, умови правомірності, відмінність від необхідної оборони.

- 5) Крайня необхідність: поняття, ознаки, умови правомірності.
- 6) Фізичний або психічний примус: поняття та ознаки. Кримінально-правове значення фізичного та психічного примусу.
- 7) Виконання наказу або розпорядження. Відповідальність за виконання кримінально протиправного наказу.
- 8) Діяння, пов'язане з ризиком. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

ТЕМА 13. Звільнення від кримінальної відповідальності (2 години)

- 1) Поняття звільнення від кримінальної відповідальності як окремого інституту кримінального права.
- 2) Загальна характеристика, правові підстави, порядок звільнення від кримінальної відповідальності за чинним КК України.
- 3) Характеристика окремих різновидів звільнення від кримінальної відповідальності за чинним КК України.
- 4) Особливості звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченого Особливою частиною КК України.

МОДУЛЬ 5. Поняття, мета, система і види покарання.

Призначення покарання.

Звільнення від покарання та його відбування. Судимість.

ТЕМА 14. Поняття, мета та види покарання (2 години)

- 1) Поняття та мета покарання. Ознаки покарання.
- 2) Відмінність покарання від інших заходів правового впливу.
- 3) Поняття системи видів покарань та її значення.
- 4) Загальна характеристика системи покарань за чинним КК України.
- 5) Основні покарання та їх характеристика.
- 6) Додаткові покарання та їх характеристика.

ТЕМА 15. Призначення покарання (2 години)

- 1) Загальні засади призначення покарання за КК України.
- 2) Обставини, що пом'якшують покарання, та їх кримінально-правове значення.
- 3) Обставини, що обтяжують покарання, та їх кримінально-правове значення.
- 4) Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.
- 5) Особливості призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті.
- 6) Особливості призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень.
- 7) Призначення покарання за сукупністю вироків.
- 8) Особливості та порядок призначення покарання особі, яка засуджується за сукупністю кримінальних правопорушень та за сукупністю вироків одночасно.

ТЕМА 16. Звільнення від покарання та його відбування (1 година)

- 1) Загальна характеристика звільнення від покарання та його відбування.
- 2) Звільнення від відбування покарання з випробуванням.
- 3) Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років.
- 4) Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку.
- 5) Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким.
- 6) Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.
- 7) Звільнення від покарання за хворобою. Звільнення від покарання на підставі акта амністії або помилування.

ТЕМА 17. Судимість (1 година)

- 1) Поняття судимості.
- 2) Часові межі судимості за кримінальним правом України.
- 3) Загальноправові та кримінально-правові наслідки судимості.
- 4) Погашення та зняття судимості за КК України.

МОДУЛЬ 6. Інші заходи кримінально-правового характеру. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Характеристика основних питань Загальної частини кримінального права іноземних держав.

ТЕМА 18. Інші заходи кримінально-правового характеру (1 година)

- 1) Поняття примусових заходів медичного характеру, їх основний кримінально-правовий зміст та юридична природа.
- 2) Види примусових заходів медичного характеру.
- 3) Продовження, зміна або припинення примусових заходів медичного характеру за КК України.
- 4) Примусове лікування.
- 5) Спеціальна конфіскація.
- 6) Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: поняття, види та підстави застосування.

ТЕМА 19. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх (2 години)

- 1) Неповнолітні як особливі суб'єкти кримінально-правового впливу.
- 2) Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності.
- 3) Застосування до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру.
- 4) Види покарань, що можуть застосовуватись до неповнолітніх, їх особливості. Призначення покарання неповнолітнім.
- 5) Звільнення від покарання неповнолітніх.

6) Погашення і зняття судимості в осіб, які вчинили кримінальне правопорушення до досягнення ними вісімнадцятирічного віку.

ТЕМА 20. Основні питання Загальної частини кримінального права іноземних держав (1 година)

- 1) Загальна характеристика та джерела кримінального права іноземних держав.
- 2) Основні інститути, що стосуються кримінального правопорушення, за кримінальним правом іноземних держав (Франції, ФРН, Англії, США).
- 3) Основні інститути кримінального права іноземних держав, що стосуються покарання та інших заходів кримінально-правового впливу.
- 4) Основні напрямки (теорії) в науці кримінального права (нормативна, оціночна, фінальна, об'єктивна та психологічна теорії).

5.3. Методичні рекомендації щодо розв'язання задач.¹

Основна мета розв'язання задач. Розв'язання задач (казусів) є окремою формою вивчення кримінального права. Вона спрямована переважно на оволодіння практичними навичками застосування норм цієї галузі права. Така практика, в свою чергу, являє собою невід'ємну частину предмета кримінального права як навчальної дисципліни у юридичному вищому закладі освіти.

Отже, основними цілями розв'язання задач з кримінального права є:

- 1) набуття та закріплення навичок самостійної роботи з нормативним матеріалом кримінально-правового характеру переважно в *правозастосовній (практичній) площині*;
- 2) вироблення вміння давати *власну кримінально-правову оцінку* конкретних життєвих ситуацій (фактичних обставин);
- 3) досягнення належного рівня *обґрунтування* власної кримінально-правової оцінки фактичних обставин;
- 4) наближення навчальних форм засвоєння кримінального права до змісту конкретних «кримінально-правових елементів» відповідних процесуальних документів реальних кримінальних справ.

Загальні методичні рекомендації. Будь-яка задача з кримінального права передбачає: а) умови задачі; б) основне питання задачі. Умовами задачі є інформація про поєднання певних фактичних обставин (юридичних фактів); іноді в умови задачі вводяться оцінки та доводи конкретних суб'єктів кримінального судочинства, які також мають бути «предметом дослідження» при розв'язанні задачі.

Значна кількість задач, крім основного варіанта умов, включає один або кілька альтернативних варіантів. У цьому разі умови альтернативного варіанта задачі передбачають поєднання відповідних фактичних обставин, наведених в умовах основного варіанта, та фактичних обставин, безпосередньо вказаних в умовах даного альтернативного варіанта. Останні можуть доповнювати, уточнювати або змінювати умови основного варіанта. Тому дуже важливо чітко і конкретно визначити, у чому саме полягає новий зміст альтернативного варіанта умов задачі.

У більшості задач основне питання прямо і конкретно сформульовано у їх тексті.

Деякі задачі, крім основного питання, містять одне чи кілька додаткових (проміжних) питань. Як правило, такі питання спрямовані на полегшення вирішення основного питання задачі, і тому відповідь на них має передувати остаточній відповіді на основне питання.

У деяких задачах замість питань можуть бути сформульовані завдання, наприклад: «Дайте оцінку рішенням суду» чи «Напишіть резолютивну частину вироку суду, в якому Новакову буде призначено остаточне покарання». У цьому разі виконання таких завдань відбувається у контексті загального розв'язання задачі і, як правило, є його завершальним елементом.

Незалежно від того, чи сформульовано в задачі конкретне питання або завдання (кілька

¹Методичні рекомендації щодо розв'язання задач та типи (варіанти) задач викладені на підставі відповідних положень практикума, що підготовлений викладачами кафедри кримінального права та кримінології юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Кримінальне право України: Практикум: Навчальний посібник / Андрушко П. П., Шапченко С. Д. та ін.; За ред. С. С. Яценка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 592 с.).

питань чи завдань), її розв'язання у найбільш загальній формі включає:

1. Встановлення кримінально-правового змісту наведених в умовах задачі фактичних обставин.
2. Формулювання власної кримінально-правової оцінки у відповідній формі (кількох формах).
3. Обґрунтування здійсненої кримінально-правової оцінки.
4. Конкретну відповідь на поставлені в задачі питання чи завдання, якщо таку відповідь не було сформульовано у пунктах 2 і 3 рішення задачі.

1. Встановлення кримінально-правового змісту наведених в умовах задачі фактичних обставин – досить складний поетапний процес. Його основними етапами є: а) уточнення, попередня оцінка та систематизація фактичних обставин; б) визначення тих норм (положень) кримінального права, які є правовими підставами (орієнтирами) для відповідних висновків щодо фактичних обставин; в) встановлення тих положень правозастосовної практики і теорії кримінального права, які уточнюють, доповнюють чи конкретизують названі вище правові підстави (орієнтири); г) зіставлення уточнених і систематизованих фактичних обставин з відповідними нормами кримінального права та положеннями правозастосовної практики і кримінально-правової теорії; д) формулювання проміжних і остаточних висновків щодо кримінально-правового змісту наведених в умовах задачі фактичних обставин.

1. *Уточнення, попередня оцінка та систематизація фактичних обставин* здійснюються з дотриманням певних правил. Серед них перш за все можна виділити *першу групу правил* – так звані *загальноприйняті презумпції*, які в основному стосуються *загальних умов* кримінальної відповідальності особи. Основні з цих презумпцій передбачають:

1) якщо в умовах задачі конкретно не вказано дату (час) вчинення суб'єктом відповідних дій (бездіяльності), а також не зазначено дату (час) настання інших юридичних фактів, необхідно виходити з того, що всі юридичні факти мали місце в межах чинності у часі останньої редакції відповідного закону про кримінальну відповідальність та (чи) інших джерел кримінального права України;

2) якщо в умовах задачі конкретно не вказано місце вчинення суб'єктом відповідних дій (бездіяльності), а також не зазначено місце настання інших юридичних фактів, слід виходити з того, що всі юридичні факти мали місце в Україні;

3) якщо в умовах задачі конкретно не вказано вік суб'єкта (потерпілого) чи не зазначено, що він (вона) – неповнолітній (неповнолітня) або малолітній (малолітня), належить виходити з того, що такий суб'єкт (потерпілий) досяг 18 років; при цьому термін «неповнолітній», вжитий в умовах задачі, означає, що особа досягла 14 (16) років, але не досягла 18 років, а термін «малолітній» – що особа не досягла 14 років;

4) якщо в умовах задачі прямо не зазначено конкретний прояв медичного критерію неосудності суб'єкта або прямо не вказано на стан неосудності щодо вчиненого ним діяння, належить виходити з того, що суб'єкт вчинив діяння будучи осудною особою;

5) якщо в умовах задачі не вказано термін (час), який минув між окремими діями суб'єкта, слід виходити з того, що строк давності притягнення до кримінальної відповідальності за попереднє діяння на момент вчинення наступного не минув;

6) якщо в умовах задачі вказано на судимість суб'єкта, необхідно вважати, що на момент вчинення ним відповідного діяння судимість не знято і не погашено.

Цими презумпціями слід керуватися при розв'язанні будь-якої задачі. І саме тому, що вони мають загальноприйнятий і практично неспростовний характер, спеціально наводити їх у рішенні не потрібно.

Друга група правил стосується уточнення специфічних фактичних обставин окремої задачі, які можна тлумачити неоднозначно. На відміну від сформульованих вище загальноприйнятих презумпцій, тут у більшості випадків має діяти інша презумпція – «*всі сумніви на користь суб'єкта*». Щодо окремих найтиповіших ситуацій ця презумпція набуває вигляду таких правил:

1) якщо в умовах задачі прямо не вказано, що суб'єкт вчинив певне діяння чи мали місце окремі юридично значущі його ознаки (спосіб, мотив, мета тощо), таке діяння чи відповідні ознаки не повинні інкримінуватися суб'єктові;

2) якщо в умовах задачі описано лише відповідне діяння суб'єкта (побив, наніс кілька ударів, відштовхнув тощо) і прямо не зазначено наслідки такого діяння (втрата свідомості, тілесне ушкодження того чи іншого ступеня тяжкості тощо), належить виходити з того, що наслідки як такі не мали місця;

3) якщо в умовах задачі вчинене суб'єктом діяння чи інший юридичний факт описано недостатньо конкретно (пригрозив побити, спричинив ножове поранення тощо) і відповідна кримінально-правова оцінка неможлива без подальшої конкретизації, таку конкретизацію має бути здійснено за найсприятливішим для суб'єкта варіантом;

4) якщо фактичні обставини викладено в умовах задачі таким чином, що виникають сумніви в можливості їх інкримінування суб'єктові (певні юридичні факти чи їх юридично значущі ознаки могли не усвідомлюватися співучасником кримінального правопорушення чи особою, яка його приховує тощо), такі фактичні обставини не повинні інкримінуватися відповідному суб'єктові;

5) якщо фактичні обставини викладено в умовах задачі так, що неможливо однозначно визначити, в межах якого виду вини їх можна інкримінувати суб'єктові (бажав настання певних наслідків, свідомо припускав їх настання чи легковажно розраховував на їх відвернення), і це впливає на зміст відповідної кримінально-правової оцінки, такі обставини мають інкримінуватися суб'єктові в межах «більш м'якого» виду вини.

Як уже зазначалося, наведені вище правила уточнення специфічних фактичних обставин окремої задачі поширюються на більшість випадків. Проте можливі й винятки з цих правил. Так, якщо в умовах задачі вказано, що суб'єкт викрав пістолет у працівника міліції у жіночому гуртожитку, а потім зберігав його у себе вдома, можна практично беззаперечно вважати, що з боку суб'єкта мало місце не лише зберігання, а й носіння пістолета – принаймні від місця його викрадення до місця зберігання.

Важливо підкреслити, що і при застосуванні наведених вище правил, і при здійсненні окремих відступів від них відбувається формулювання юридично значущих попередніх висновків, які безпосередньо впливають на зміст остаточної кримінально-правової оцінки. Тому такі висновки, якщо вони потрібні, обов'язково мають бути викладені у письмовій формі як окремий елемент розв'язання задачі.

Третя група правил стосується попередньої кримінально-правової оцінки фактичних обставин. Проблема попередньої оцінки найчастіше виникає тоді, коли відповідні фактичні обставини кореспондують з так званими кількісними та оціночними поняттями кримінального права, перш за все з кількісними та оціночними ознаками юридичного складу кримінального правопорушення. Наприклад, в умовах задачі може бути вказано конкретну

вартість викраденого майна чи названо конкретні речі, які були предметом такого викрадення, або зазначено, що, реалізуючи умисел на позбавлення життя потерпілого, суб'єкт наніс йому в груди і голову 28 ударів сокирою. У цих та подібних випадках постає питання про можливість інкримінувати суб'єктові (суб'єктам) відповідні ознаки (у наведених прикладах – кваліфікуючі ознаки «значна шкода потерпілому» та «особлива жорстокість»). У теорії кримінального права вироблено спеціальні правила конкретизації кількісних та оціночних ознак, які вивчаються у межах його Особливої частини. Зазначені правила повинні застосовуватися при формулюванні відповідних попередніх висновків, і це також має бути відображено як окремий елемент розв'язання задачі.

Що стосується *систематизації* фактичних обставин, то вона, по-перше, передбачає їх певне узагальнення, по-друге, створення в разі необхідності певних «блоків» (частин) відповідно до загального змісту тих інститутів, юридичних конструкцій чи окремих нормативних приписів, які можуть виступати конкретними правовими орієнтирами у визначенні кримінально-правового змісту відповідних фактичних обставин. Конкретні правила такої систематизації передбачають перш за все дотримання законів формальної логіки, а конкретні форми її відтворення у рішенні залежать від типу (різновиду) задачі. В переважній більшості випадків відтворення у рішенні певної форми систематизації фактичних обставин як його окремий елемент може взагалі не мати місця.

2. Наступним етапом встановлення кримінально-правового змісту наведених в умовах задачі фактичних обставин є *визначення тих норм (нормативних приписів) кримінального права, які є правовими орієнтирами* відповідних висновків щодо такого змісту. Цей етап має здійснюватися з урахуванням загальних вимог і дотриманням конкретних правил, що визначаються певним типом (різновидом) задачі.

Загальні вимоги передбачають:

1) попереднє визначення «блоків» тих норм кримінального права, які можуть виступати конкретними правовими орієнтирами (інститути та субінститути Загальної частини кримінального права, групи норм Особливої частини кримінального права тощо);

2) встановлення тих джерел кримінального права, які можуть містити кримінально-правові норми відповідних «блоків»; як правило, таким джерелом є КК України 2001 р., але в деяких випадках, крім нього, джерелами кримінального права можуть бути Конституція України, КК України 1960 р., міжнародні договори, рішення Конституційного Суду України, окремі «некримінальні» закони;

3) вирішення питання про чинність відповідних положень названих вище джерел кримінального права щодо наведених в умовах задачі фактичних обставин: зокрема, в деяких випадках треба уточнити останню і попередню редакцію певних положень і вирішити, яка з них має застосовуватись у даному разі; якщо має місце колізія між положеннями окремих джерел, необхідно визначити, яке з них має пріоритет щодо застосування.

Конкретні правила визначення норм кримінального права як певних орієнтирів щодо кримінально-правового змісту фактичних обставин зумовлені специфікою відповідних «блоків» – інститутів, субінститутів, типових юридичних конструкцій тощо. Так, «свої» правила має, зокрема, визначення правових орієнтирів при встановленні специфічної конструкції та конкретного змісту юридичних складів кримінальних правопорушень, при призначенні остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та за сукупністю вироків, при звільненні від відбування покарання з випробуванням.

3. Важливу роль у встановленні кримінально-правового змісту фактичних обставин задачі відіграють відповідні *положення правозастосовної практики і теорії кримінального права*. Такі положення, як уже зазначалося, уточнюють, доповнюють чи конкретизують певні правові орієнтири. Крім того, цілий ряд зазначених положень впливає й на інші елементи розв'язання задачі, перш за все на обґрунтування здійсненої кримінально-правової оцінки. Тому їх визначення при розв'язанні переважної більшості задач є обов'язковим. Найбільш значущими серед положень правозастосовної практики є відповідні положення *постанов Пленуму Верховного Суду України*, в яких даються *роз'яснення* з приводу застосування чинного законодавства України. Як відомо, такі роз'яснення є *основними правозастосовними орієнтирами* для всіх судів загальної юрисдикції. Іншими джерелами положень правозастосовної практики можуть бути роз'яснення Пленуму відповідного вищого спеціалізованого суду України з питань застосування законодавства, різні узагальнення такої практики (слідчої, прокурорської, судової), а також деякі процесуальні документи (зокрема, вироки, ухвали, постанови судів різних рівнів), винесені в окремих кримінальних справах.

Положення правозастосовної практики не мають обов'язкового характеру, але вони тією чи іншою мірою відображають існуючі в певний період реальні тенденції такої практики. Тому ці положення – особливо відповідні положення постанов Пленуму Верховного Суду України – мають враховуватись у рішенні задачі, в тому числі й тоді, коли вони, на думку «автора» рішення, мають бути спростовані.

Як і положення правозастосовної практики, ніякі *положення теорії кримінального права* не можна розглядати як обов'язкові. При розв'язанні задачі можна скористатись відповідними положеннями підручника, монографії, статті чи будь-якої іншої наукової публікації або сформулювати власне теоретичне розуміння певного кримінально-правового явища.

Основні вимоги до будь-яких положень теорії кримінального права, що використовуються у рішенні задачі, – їх наукова обґрунтованість, значущість щодо вирішення конкретних питань кримінально-правового характеру, переконливість. З цієї точки зору особливе місце серед джерел, що містять теоретичні положення, посідають *науково-практичні коментарі Кримінального кодексу України*. Теоретичні положення таких коментарів, як правило, відображають усталені позиції в науці кримінального права на даний період, максимально враховують тенденції правозастосовної практики, демонструють єдність підходу до однотипних кримінально-правових ситуацій. Це, звичайно, не означає, що при розв'язанні задачі теоретичні положення науково-практичних коментарів КК України мають наперед визначений пріоритет перед відповідними положеннями інших теоретичних джерел або перед власним теоретичним розумінням певних питань «автором» рішення.

Водночас зазначене вище особливе місце науково-практичних коментарів КК України серед інших теоретичних джерел передбачає, що їх положення при розв'язанні задач не можуть бути просто проігноровані. Якщо має місце суперечність між положеннями окремих науково-практичних коментарів КК України або їх положення суперечать положенням інших теоретичних джерел, що використовуються при розв'язанні задачі, чи власній позиції «автора» рішення, то: а) така суперечність повинна бути обов'язково зазначена в рішенні, б) в рішенні мають бути наведені конкретні аргументи, які, на думку «автора», обумовлюють інший підхід до вирішення конкретних питань, ніж той, який запропоновано у відповідному науково-практичному коментарі КК України.

У будь-якому разі повноцінне розв'язання задачі, якщо воно супроводжується безпосереднім використанням певних положень правозастосовної практики і (або) теорії кримінального права, вимагає наведення таких положень, як правило, в межах обґрунтування здійсненої кримінально-правової оцінки.

4. Коли наведені в умовах задачі фактичні обставини уточнено, систематизовано і попередньо оцінено, а відповідні правові орієнтири, положення правозастосовної практики та теорії кримінального права визначено, відбувається процес їх *зіставлення*. За своїм загальним змістом він являє собою кілька взаємопов'язаних логічних операцій, спрямованих на одержання «нової» інформації: яке кримінально-правове значення мають ті чи інші фактичні обставини. Конкретний зміст кожної з таких операцій залежить від того завдання, яке стоїть перед «автором» рішення задачі, і може бути різним: в одному випадку, наприклад, йдеться про відповідність окремих фактичних обставин ознакам юридичного складу кримінального правопорушення, а в іншому – про можливість їх визнання як обставин, що обтяжують покарання при його призначенні.

Сам процес зіставлення безпосередньо в письмовому рішенні задачі не відображається, але за необхідності, зокрема, при обговоренні обґрунтованості проміжних чи остаточних висновків на практичному занятті, може бути відтворений в усній формі.

5. Завершальним етапом встановлення кримінально-правового змісту наведених в умовах задачі фактичних обставин є *формулювання проміжних і остаточних висновків* щодо такого змісту.

Проміжні висновки стосуються створених раніше окремих «блоків» фактичних обставин і формулюються у межах відповідних кримінально-правових інститутів (субінститутів), типових юридичних конструкцій, складових частин юридичних складів кримінальних правопорушень тощо.

Остаточні висновки стосуються всіх наведених в умовах задачі фактичних обставин і є інтегрованим результатом проміжних висновків. Здебільшого зміст остаточних висновків збігається принаймні з однією з тих форм кримінально-правової оцінки, які використовуються у реальних процесуальних документах і які, відповідно, є основними елементами рішення задачі. Такий збіг, зокрема, характерний при розв'язанні задач з Особливої частини кримінального права, де остаточні висновки безпосередньо втілюються у формулу кримінально-правової кваліфікації дій суб'єкта та в юридичне формулювання обвинувачення. Водночас при розв'язанні окремих задач із Загальної частини кримінального права такого збігу може й не бути.

2. Від того, чи збігаються остаточні висновки щодо кримінально-правового змісту фактичних обставин зі встановленою законом формою їх кримінально-правової оцінки, залежить і подальше розв'язання задачі по суті, і зміст та обсяг його письмового відтворення.

Що стосується *формулювання власної кримінально-правової оцінки*, то тут можливі такі варіанти:

1) Остаточні висновки повністю збігаються зі встановленою законом формою (кількома формами) кримінально-правової оцінки фактичних обставин: у цьому разі у рішенні відтворюється відповідна форма (кілька форм) такої оцінки, і саме ця форма (форми) є основним елементом рішення задачі. Даний варіант характерний, як уже зазначалося, для рішення задач з Особливої частини кримінального права, а також для рішення задач із

Загальної частини кримінального права щодо комплексного застосування окремих його інститутів, які стосуються кримінального правопорушення.

2) Остаточні висновки сформульовано в межах окремого інституту кримінального права і, відповідно, вони стосуються лише окремого «фрагмента» встановленої законом форми кримінально-правової оцінки фактичних обставин: у цьому разі в рішенні мають бути відтворені перш за все конкретні остаточні висновки, а потім, якщо можливо, наведено і форму (кілька форм) відповідної кримінально-правової оцінки. Цей варіант переважно характерний для рішення задач із Загальної частини кримінального права щодо застосування окремого інституту, який стосується кримінального правопорушення (зокрема, стадій вчинення кримінального правопорушення, співучасті у кримінальному правопорушенні, множинності кримінальних правопорушень).

3) Остаточні висновки сформульовано в межах окремого інституту кримінального права, але їх зміст не дає можливості безпосередньо відтворити ні встановлену законом форму кримінально-правової оцінки фактичних обставин, ні окремого її «фрагмента»: в цьому разі в рішенні безпосередньо мають бути наведені остаточні висновки і саме вони розглядатимуться як відповідна форма кримінально-правової оцінки фактичних обставин і становитимуть основний елемент рішення задачі. Цей варіант характерний для розв'язання більшості задач із Загальної частини кримінального права щодо застосування окремих інститутів, які стосуються покарання та інших заходів кримінально-правового впливу.

Незалежно від того, який з наведених вище варіантів використовується при розв'язанні конкретної задачі, *власна кримінально-правова оцінка відповідних фактичних обставин обов'язково має бути здійснена у письмовому вигляді*. При цьому, якщо така оцінка може бути викладена у передбаченій законом формі (формула кваліфікації кримінального правопорушення, юридичне формулювання обвинувачення, фрагмент резолютивної частини вироку щодо призначення конкретної міри покарання тощо), додержання відповідної форми (кількох форм) також є обов'язковим.

3. Обґрунтування здійсненої кримінально-правової оцінки – це окремий елемент рішення задачі. При цьому, якщо йдеться про повноцінне розгорнуте рішення, він є таким самим обов'язковим, як і оцінка. Здійснюючи обґрунтування відповідної кримінально-правової оцінки, «автор» рішення має визначитися принаймні щодо двох питань: а) щодо форми обґрунтування; б) щодо «ієрархії» аргументів (доводів).

Форма обґрунтування в принципі не передбачає додержання якихось жорстких правил і визначається перш за все типом (різновидом) задачі. Так, обґрунтування при розв'язанні задачі із Загальної частини кримінального права в межах окремого інституту, що стосується кримінального правопорушення, передбачає спеціальне утворення відповідного «блоку» фактичних обставин, поглиблене дослідження змісту даного інституту, як правило, поетапне встановлення відповідності фактичних обставин конкретним його проявам і лише після цього формулювання проміжного, а потім і остаточного висновків. При вирішенні задачі із Загальної частини кримінального права щодо комплексного застосування його інститутів, які стосуються кримінального правопорушення, обґрунтування може бути здійснено у «знятому» вигляді й обмежуватися відтворенням лише проміжних висновків та визначенням впливу кожного інституту на кваліфікацію кримінального правопорушення (кримінальних правопорушень).

Що стосується «ієрархії» аргументів (доводів), які використовуються при обґрунтуванні власної кримінально-правової оцінки фактичних обставин, то тут необхідно мати на увазі:

1) Всі аргументи (доводи) за характером свого впливу на зміст кримінально-правової оцінки можна поділити на обов'язкові і необов'язкові. До *обов'язкових* належать ті аргументи, які безпосередньо впливають зі змісту відповідних нормативних приписів кримінально-правового характеру (обов'язкові нормативні аргументи). *Необов'язковими* аргументами є ті, які використовують роз'яснення Пленуму Верховного Суду України (основні правозастосовні аргументи), а також ті, що ґрунтуються на інших джерелах правозастосовної практики та на положеннях теорії кримінального права.

2) Ієрархія *обов'язкових нормативних аргументів* визначається юридичною силою тих джерел кримінального права, з нормативних приписів яких вони (аргументи) безпосередньо впливають. Відповідно до ст. 8 Конституції України, Основний закон України має найвищу юридичну силу, а його норми є нормами прямої дії. Тому, наприклад, у випадку виникнення колізій між положеннями Конституції України та положеннями КК України положення Конституції України мають пріоритет перед останніми.

3) *Основні правозастосовні аргументи* в принципі не повинні суперечити обов'язковим нормативним аргументам, тому, за загальним правилом, у разі виникнення колізій пріоритет мають останні. І лише у виняткових випадках, коли такі колізії викликані внутрішніми суперечностями відповідних обов'язкових нормативних аргументів між собою, основний правозастосовний аргумент, що ґрунтується на одному з них, може розглядатись як пріоритетний перед іншим.

Основні правозастосовні аргументи з певною часткою умовності можна поділити на два різновиди: основні правозастосовні аргументи «прямої дії» та основні правозастосовні аргументи, що використовуються «за аналогією».

4) *Інші необов'язкові аргументи* – навіть якщо вони за змістом видаються більш переконливими, ніж обов'язкові нормативні аргументи чи основні правозастосовні аргументи, – не можуть мати пріоритет перед останніми.

5) Серед необов'язкових аргументів, що їх використовують при розв'язанні задач (крім основних правозастосовних аргументів), якась ієрархія у принципі неможлива. Однак якщо між деякими з них існують суперечності (колізії), такі аргументи мають бути наведені, а потім зроблений вибір на користь одного з них. При цьому бажано сам вибір також обґрунтувати. Подібне обґрунтування, як уже зазначалося, стає обов'язковим у разі, коли точка зору «автора» рішення суперечить позиції, сформульованій у науково-практичному коментарі КК України.

У деяких випадках викладач, задаючи студентам дві-три задачі на наступне практичне заняття, може дозволити їм не писати розгорнуте обґрунтування при розв'язанні однієї з них. Однак і в цих випадках таке обґрунтування має бути здійснено в повному обсязі, його ключові моменти зафіксовані в письмовому рішенні, щоб у разі необхідності відтворити відповідні аргументи в усній формі.

4. Сформулювавши власну кримінально-правову оцінку фактичних обставин у відповідній формі й належним чином обґрунтувавши її, «автор» рішення задачі тим самим, як правило, дає відповідь на всі питання та завдання, які в ній поставлено. І лише тоді, коли окремі питання за своїм змістом мають не лише кримінально-правовий, а й процесуальний характер, на них треба відповідати окремо. Наприклад, у задачах можуть бути сформульовані питання на зразок: «Чи підлягає апеляція задоволенню?» або «Яке рішення має прийняти апеляційний суд?». Відповідь на такі питання має даватись у рішенні *після* написання основної – «кримінально-правової» – його частини і зводиться до відповідної констатації типу:

«На підставі викладеного апеляція адвоката задоволенню не підлягає» або «Таким чином, апеляційний суд має змінити вирок місцевого суду і перекваліфікувати дії суб'єкта з ч. 2 ст. 121 на ст. 122 і ч. 1 ст. 119 КК України».

Методичні рекомендації щодо розв'язання задач в межах окремого інституту, що стосується кримінального правопорушення. Особливості цього типу задач передбачають поглиблене дослідження змісту якогось конкретного інституту кримінального права, що стосується кримінального правопорушення. Тому рішення таких задач як окремих елементів включає:

1. Уточнення та попередню оцінку фактичних обставин (факультативний елемент).
2. Систематизацію тих фактичних обставин, які охоплюються змістом відповідного інституту (обов'язковий елемент).
3. Визначення конкретних правових, правозастосовних та теоретичних орієнтирів, які впливають на зміст інституту, що розглядається (обов'язковий елемент).
4. Зіставлення систематизованих фактичних обставин з правовими, правозастосовними та теоретичними орієнтирами відповідного інституту (обов'язковий елемент, який у письмовому вигляді в рішенні може не наводитись).
5. Формулювання проміжних і остаточних висновків щодо кримінально-правового змісту відповідних фактичних обставин у межах інституту, що розглядається (обов'язковий елемент).
6. Написання формули кримінально-правової кваліфікації та юридичного формулювання обвинувачення (обов'язковий елемент, якщо таке написання можливе).
7. Відповідь на конкретні питання задачі, якщо така відповідь не сформульована у попередніх елементах рішення (факультативний елемент).

При цьому у функціональному плані перший із зазначених вище елементів рішення задачі (якщо він потрібний) виступає *загальною передумовою* правильності такого рішення; другий-п'ятий елементи відображають *процес формулювання* власної кримінально-правової оцінки фактичних обставин і тим самим її *обґрунтування*; п'ятий (у частині остаточних висновків) або шостий (якщо він можливий) елементи фіксують *відповідну форму* власної кримінально-правової оцінки фактичних обставин; сьомий елемент (якщо він є в рішенні) дає відповідь на питання задачі, що мають переважно процесуальний характер.

5.4. Зразки задач.

1. Устименко з друзями Прокоповим та Ісакіною розпивали спиртні напої. Потім Устименко та Ісакіна вийшли на балкон, де між ними виникла сварка. Устименко звинуватив Ісакіну в крадіжці грошей у Прокопова. Під час сварки Устименко підняв Ісакіну над перилами балкона. Та ухопилася руками за них, але Устименко відірвав Ісакіну від перил і викинув її з балкона другого поверху. При падінні Ісакіна дістала середньої тяжкості тілесне ушкодження.

Ознайомтеся зі статтями 122 і 128 КК.

Визначте форму і вид вини цього кримінального правопорушення.

2. Лисяний, перетинаючи на власних «Жигулях» пішохідний перехід, невдало «крутонув» кермом у бік пішохода, який переходив вулицю. Той у відповідь (спеціально чи рефлекторно) кинув у лобове скло автомобіля гаманець з дрібними монетами. Якихось пошкоджень від цього не сталося, однак Лисяний розвернув машину і, наздогнавши свого «кривдника» та значно збавивши швидкість, виїхав на хідник, передньою частиною машини збив «кривдника» і поїхав далі. Пішохід, який дістав середньої тяжкості тілесні ушкодження, залишився на асфальті.

Ознайомтеся зі статтями 122, 128 і 286 КК та коментарями до них.

Визначте форму і вид вини цього кримінального правопорушення.

3. Працівник воєнізованої охорони Бутиренко, перебуваючи на роботі в стані сп'яніння, вдарив з ревнощів свою коханку Якубу і погрожував їй вбивством. Коли Якуба пішла додому, Бутиренко залишив пост і прийшов до неї на квартиру, де знову погрожував їй вбивством. Якуба заховалась у кімнаті своїх сусідів по квартирі Іванових. Бутиренко почав вимагати, щоб вона вийшла звідти, а потім вистрілив з пістолета у двері кімнати Іванових. Куля, пошкодивши двері та стіну, пройшла через усю кімнату на рівні тіла людини, нікого не зачепивши.

Варіант. Куля потрапила в плече Ольги Іванової, спричинивши середньої тяжкості тілесне ушкодження.

Ознайомтеся зі статтями 126, 129, 122, 128 і 194 КК.

Визначте форму і вид вини у вчинених Бутиренком кримінальних правопорушеннях.

4. Озброєний обрізом мисливської рушниць Жолобов з метою викрадення відеоапаратури проник до будинку обласної телерадіокомпанії, під погрозою вбивства зв'язав сторожа, засунувши йому в рот великий кляп. Кляп перекрив дихальні шляхи, і сторож помер.

Ознайомтеся зі статтями 187, 115 і 119 КК. Визначте форму і вид вини у вчинених Жолобовим кримінальних правопорушеннях.

5. Смирнов і Гулідов, що були в нетверезому стані, повертаючись додому з гостей, посварилися. Під час сварки Смирнов вдарив Гулідова в обличчя. Останній від удару послизнувся і, падаючи, вдарився головою об водозабірну колонку, а потім об жолоб. Внаслідок ударів, що мали місце при падінні, Гулідов дістав тяжкі тілесні ушкодження, від яких помер на місці події.

Смирнова засуджено за умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого. Висновок про наявність умислу на заподіяння тяжкого тілесного ушкодження суд обґрунтував тим, що «у підсудного був неконкретизований умисел щодо спричинення тілесного ушкодження і необережність щодо настання смерті. Тому дії підсудного слід

кваліфікувати, виходячи з фактичної тяжкості тілесних ушкоджень, заподіяних потерпілому».

Смирнов заперечував наявність умислу на нанесення тяжкого тілесного ушкодження, оскільки з Гулідовим він знайомий з дитинства і був з ним у нормальних стосунках, а вдарив його на ґрунті сварки несильно і лише один раз, не бажаючи спричинити тяжкі тілесні ушкодження і не допускаючи можливості їх настання.

Судово-медична експертиза встановила, що удар в обличчя потерпілого було нанесено без значної сили і самим ударом безпосередньо ніяких тілесних ушкоджень заподіяно не було. Смерть настала від перелому кісток склепіння черепа і крововиливу під м'яку мозкову оболонку, які могли утворитися при неодноразових ударах головою об різні деталі водозабірної колонки і бетонне покриття.

Варіант. Вдарившись об водозабірну колонку та жолоб, Гулідів дістав тяжкі тілесні ушкодження, але залишився живий.

Ознайомтеся зі статтями 119, 121, 126 і 128 КК. Чи правильно встановлено форму вини щодо вчинених Смирновим кримінально протиправних дій?

6. Повертаючись із полювання, Новиков на березі річки підійшов до гурту знайомих підлітків, які сиділи на землі. Серед них був і його двоюрідний брат Родіонов. Коли Родіонов запитав, чи вбив він якогось звіра, Новиков відповів, що не вбив, але зараз вб'є. При цьому, перебуваючи у безпосередній близькості до підлітків і тримаючи стволи рушниці в їхньому напрямку, розкрив рушницю, оглянув раніше вставлений у ствол патрон, закрив її і почав великим пальцем правої руки зводити курок. У цей час його палець зірвався з курка і стався постріл, яким було смертельно поранено Родіонова.

На попередньому слідстві та в суді Новиков пояснював, що вбивати Родіонова не хотів, а постріл стався випадково. Свідки пояснили, що ніхто з них серйозно не сприйняв слова і дії Новикова, не злякався і Родіонов. Двоє свідків бачили, що у Новикова палець зірвався з курка. Новикова засуджено за умисне вбивство, вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб.

Ознайомтеся зі статтями 115 і 119 КК.

Чи правильно вирішено справу?

7. Євдокименко, перебуваючи у стані сп'яніння, їхав своєю автомашиною. На вимогу працівника міліції він не зупинився. Тоді працівники міліції Михайленко, Назаренко і Романенко все ж зупинили порушника і зажадали, щоб він пред'явив документи. Замість цього Євдокименко знову почав рухатися, а Михайленко, щоб його затримати, кинувся на капот автомобіля. Євдокименко спочатку збільшив швидкість, а потім різко загальмував, намагаючись скинути Михайленка. Після гальмування Михайленко впав з капота на землю і дістав легкі тілесні ушкодження з короточасним розладом здоров'я.

Варіант 1. Михайленко після гальмування впав під передні колеса автомобіля, однак Євдокименко, бачачи це, переїхав його, спричинивши тяжке тілесне ушкодження.

Варіант 2. Після падіння Михайленка Євдокименко переїхав його, заподіявши ушкодження, від яких потерпілий через два дні помер у госпіталі.

Ознайомтеся зі статтями 342, 345 і 348 КК та коментарями до них.

Визначте спрямованість дій Євдокименка, форму та вид вини щодо вчинених ним кримінальних правопорушень.

8. Слюсар Клюка виготовив пістолет під малокаліберний патрон. Бажаючи його випробувати, він пізно ввечері кілька разів вистрелив на березі ставка в напрямку протилежного берега. Одним з цих пострілів було вбито дівчинку, яка там шукала цуцика.

Відстань між Клюкою і потерпілою була близько 200 м, їх розділяли ставок, болото з осокою і очеретом висотою близько 2 м, за якими вздовж паркану йшла потерпіла. Клюка винним себе визнав частково і пояснив, що нікого не хотів убивати, дівчинку не бачив і не передбачав, що куля може пролетіти таку відстань.

Клюку засудили за умисне вбивство, вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб.

Ознайомтеся з п. 5 ч. 2 ст. 115, ч. 1 ст. 115 і ст. 119 КК.

Чи правильно вирішено справу?

9. Гартнер, яка працювала тренером з плавання в басейні «Олімпієць», дала групі новачків – учням молодших класів – завдання і простежила, як вони зі спеціальними дощечками в руках спускалися до басейну. Потім вона, порушуючи встановлені правила проведення тренування новачків, підійшла до колеги по роботі, випустивши з поля зору свою групу. Раптом почулися голосні крики дітей, які кликали на допомогу. Кинувшись у воду, один з тренерів підняв з дна басейну дівчинку з групи Гартнер. Після надання першої допомоги дитину негайно було доставлено до реанімаційного відділення лікарні. Однак врятувати її не вдалося.

Ознайомтеся зі ст. 137 КК.

Чи повинна Гартнер відповідати за смерть дівчинки?

10. 16-річні приятелі Потапкін і Білий сиділи на траві й жартома кидали один в одного маленькі камінці. Потім вони посварилися, а далі й побилися, нанісши один одному по два-три удари кулаками в обличчя і голову. З'ясувавши таким шляхом стосунки, приятелі відразу ж помирилися. Наступного дня стан здоров'я Білого різко погіршився, його було доставлено до лікарні, де через три дні він помер.

Розслідуванням справи було встановлено, що смерть сталася від нанесеного Потапкіним під час бійки удару в скроню, який спричинив осколковий перелом лівої скроневої кістки, що супроводжувався внутрічерепною кровотечею. Встановлено також, що бійка виникла несподівано, що її учасники мали приблизно однаковий фізичний розвиток, що обоє не передбачали більш небезпечних її наслідків, ніж нанесення побоїв кулаками при звичайній бійці. Потапкін пояснив, що взагалі не хотів битися, а тим більше цілеспрямовано бити у скроню. Він хотів вдарити Білого лише в щелепу, а Білий в цей час трохи опустив голову та відхилився.

Потапкіна було засуджено за умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого. На вирок суду адвокат Потапкіна подав апеляцію, в якій ставилося питання про необхідність кваліфікації дій винного як вбивство через необережність.

Ознайомтеся зі статтями 119 і 121 КК.

Як, на Вашу думку, треба вирішити справу?

11. З ресторану за брутальну лайку відвідувачі видворили п'яного Шахова. Він повернувся і спочатку штовхнув Ляшенко, яка була ініціатором видворення, а потім, піднявши руку для нанесення удару, дуже швидко побіг до Штейникова (одного з тих відвідувачів, які його виводили), що стояв біля бару. Різко зупинившись біля Штейникова, Шахов не втримався на ногах і налетів на нього, збив з ніг і сам упав. При падінні Штейников вдарився головою об стійку бару і дістав тяжку черепно-мозкову травму, яка за висновком судово-медичної експертизи є тяжким тілесним ушкодженням.

Ознайомтеся зі статтями 121, 128 і 350 КК.

Визначте форму і вид вини щодо вчинених Шаховим кримінально протиправних дій.

12. Брагін незаконно та недбало зберігав вдома малокаліберну гвинтівку. Мурзинцев,

який з Єрмаковою та іншими товаришами бував у Брагіна вдома і знав про гвинтівку, будучи в нетверезому стані, вирішив постріляти з неї. Він узяв із шафи гвинтівку і зарядив патроном, але прийшов Кубко, який відібрав її у нього.

Мурзинцев не попередив Кубка, що гвинтівка заряджена. Бажаючи налякати Єрмакову, Кубко навів гвинтівку на неї і натиснув на спусковий гачок. Стався постріл, яким Єрмаковій було заподіяно тяжке тілесне ушкодження.

Ознайомтеся зі статтями 121, 128, 263 і 264 КК і вирішіть питання про відповідальність вказаних в задачі суб'єктів.

13. Мамедов і Керімов, розпиваючи спиртні напої, посварилися і почали плечима штовхати один одного, поступово збільшуючи силу поштовху. Від поштовху Мамедова Керімов упав і вдарився головою об бетонну підлогу. Однак і сам Мамедов на ногах не втримався, впав на Керімова, але потім встав і відійшов набік, не вчиняючи більше ніяких дій. Керімов від одержаного ушкодження потилиці та м'яких тканин мозку помер.

Ознайомтеся зі статтями 115, 119 і 126 КК і вирішіть питання про відповідальність Мамедова.

14. Брати Котовські в стані сп'яніння опівночі прийшли в будинок, де проживав їхній знайомий Чуб, щоб дізнатися, чи немає в квартирі Чуба Столярчука і Малярчука, з якими вони весь день пиячили. Коли Чуб відчинив двері й сказав, що нікого у нього немає, Котовські вдерлися до квартири, збили Чуба з ніг, зв'язали і почали бити ногами і пляшкою, наносячи удари в голову і груди. Всього було нанесено 45–50 ударів. Чуб на місці події помер.

Ознайомтеся зі ст. 115 КК.

Визначте, які елементи (ознаки) суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення впливають на його кваліфікацію.

15. Голова релігійної секти Макарило, прагнучи здобути славу «чудотворця» і «спасителя», в присутності групи віруючих розпочав релігійний обряд: прочитав молитву і почав робити 73-річній Шиловій масаж уздовж хребта, щоб вигнати «біса». Шилова просила його припинити ці дії, поскаржившись на біль у серці. Однак Макарило ігнорував її прохання і продовжував масажувати, доки вона не втратила свідомість і не вмерла. Після цього Макарило, діючи впевнено і без розгубленості, намагався її «воскресити», вливаючи в рот настій трав, який називав «живою кров'ю», і примушуючи віруючих читати молитву.

Ознайомтеся зі статтями 115, 119 і 181 КК.

Проаналізуйте суб'єктивну сторону вчинених Макарилом кримінально протиправних дій і дайте їх кримінально-правову оцінку.

16. Безвусий посварився зі своєю невісткою і умисно вдарив її рукою в обличчя. Невістка впала і вдарилась головою об бетонну плиту. Це спричинило тяжке тілесне ушкодження, від якого вона того ж дня померла. Безвусого засуджено за умисне тяжке тілесне ушкодження, що призвело до смерті потерпілої. Він подав апеляцію, стверджуючи, що не мав умислу ні на вбивство невістки, ні на нанесення їй тяжкого тілесного ушкодження, про що, на його думку, свідчить висновок судово-медичної експертизи, в якому зазначено, що сам удар безпосередньо заподіяв ушкодження, які за життя належали б до легких тілесних ушкоджень без розладу здоров'я.

Ознайомтеся зі статтями 119, 121 і 126 КК. Як має бути вирішена справа апеляційною інстанцією?

17. Коли на Кузнецову, яка хворіла на венеричну хворобу (гонорею), напало троє хлопців, щоб зґвалтувати, вона їх попередила про те, що вони можуть також захворіти. Після

згвалтування всі хлопці захворіли на гонорею.

Варіант 1. Кузнецова не попередила про свою хворобу, боячись, що її можуть побити чи вбити.

Варіант 2. Кузнецова попередила гвалтівників про хворобу, але ті сприйняли це як спробу уникнути згвалтування.

Варіант 3. Кузнецова сумнівалася щодо наявності у неї хвороби і тому не попередила гвалтівників.

Варіант 4. Кузнецова вважала, що гвалтівники також хворіють на дану хворобу, і тому не попередила їх.

Ознайомтеся зі ст. 133 КК та коментарем до неї.

Чи повинна Кузнецова відповідати за зараження цих осіб на венеричну хворобу?

18. Тракторист Сич, сп'янівши, неодноразово вдався до хуліганських дій, спрямовуючи трактор на пішоходів. Не діставши відсічі, він дедалі більше нахабнів і почав заганяти їх у багнюку, канаву тощо. Продовжуючи свої дії, Сич погнався на тракторі за двома дівчатами і, наздогнавши їх, притиснув трактором до паркану. При цьому одна з них, намагаючись звільнитися, потрапила під гусениці та була смертельно травмована.

Ознайомтеся з п. 7 ч. 2 ст. 115, ст. 296 і ст. 119 КК і вирішіть питання про відповідальність Сича.

19. До робітниці Бем прийшов брат. Він, як завжди, був п'яним і, як завжди, вимагав грошей на спиртне та погрожував фізичною розправою. Готуючи вечерю на кухні, Бем слухала його п'яні погрози мовчки, не обертаючись. Коли ж раптом відчула його наближення, інстинктивно різко обернулася, тримаючи кухонний ніж. Брат наразився на ніж грудьми і впав на підлогу. Бем негайно викликала швидку допомогу, однак до її прибуття від заподіяної рани серця брат помер.

Чи має Бем нести відповідальність за смерть брата?

20. Яременко під час будівництва гаража розмішував вапняний розчин рукою в гумовій рукавиці. Діти, що були за низьким парканом дитячого комбінату, дражнили його. Щоб прогнати їх, він замахнувся рукою в рукавиці в їхній бік. При цьому залишки вапняного розчину злетіли з рукавиці й потрапили в очі Колі Сочнова, заподіявши хімічний опік лівого ока з ураженням кон'юнктиви і роговиці. За висновком судово-медичної експертизи, ці ушкодження є тяжкими.

Ознайомтеся зі статтями 121 і 128 КК. Дайте кримінально-правову оцінку дій Яременка.

21. Степаняна визнано винним у тому, що він вбив Варданяна з хуліганських мотивів. Матеріалами справи встановлено, що за рік до вбивства між Степаняном і Варданяном сталася бійка, під час якої Варданян побив Степаняна. Про цю подію Варданян розповідав знайомим. Це стало відомо Степаняну. Пізнього вечора він поїхав додому до Варданяна, викликав його на вулицю для з'ясування стосунків і в ході сварки, що виникла, ударив ножом, заподіявши смертельне поранення.

Як правильно вирішити справу?

22. Донєв, Іовчев, Шпаков та брати Грекови (всі – члени сільськогосподарського кооперативу) вимагали на зборах дострокових виборів голови кооперативу, заявивши, що діючий голова зловживає посадовим становищем і «розбазарює» майно. Цю вимогу підтримали інші члени кооперативу, однак президія зборів дану пропозицію не поставила на голосування. Тоді Донєв, Іовчев та брати Грекови почали кричати, свистіти і плескати в

долоні. Збори перенесли на наступний день, а всіх зазначених осіб було засуджено за ч. 1 ст. 296 КК.

Ознайомтеся зі ст. 296 КК та коментарем до неї.

Чи правильно вирішив суд?

23. Полтавець, електрик за фахом, для охорони свого квітника огородив його сталевим дротом і ввечері підключив до електромережі. Сусіда Ковчан, вмикаючи електричне освітлення на вулиці, потрапив під напругу і був смертельно травмований.

Ознайомтеся зі статтями 115 і 119 КК.

Визначте форму і вид вини у вчиненому Полтавцем кримінального правопорушення.

24. Усов разом з приятелем Юрковим та його коханкою Ульман розпивали спиртні напої на фермі. Увечері Ульман пішла додому. По дорозі Усов наздогнав її і намагався зґвалтувати. Захищаючись, вона вкусила його за палець. Однак Усов ударами кулака в голову і тулуб зламав опір Ульман і зґвалтував її. Після цього він покликав Ульман з собою, але та відмовилась йти і сказала, що їй недобре і вона полежить на траві. Наступного дня вранці Ульман прийшла в село і розповіла, що Усов наздогнав її в дорозі, побив і, погрожуючи вбивством, зґвалтував. Того ж дня вона померла в своєму домі від заподіяного Усовим при зґвалтуванні струсу головного мозку. Усова засуджено за зґвалтування, що спричинило особливо тяжкі наслідки, та умисне вбивство, поєднане із зґвалтуванням і вчинене з особливою жорстокістю.

Ознайомтеся з пунктами 4, 9, 10 ч. 2 ст. 115 і ч. 4 ст. 152 КК.

Проаналізуйте суб'єктивну сторону кримінально протиправних дій, вчинених Усовим.

Чи правильно кваліфіковано вчинене Усовим?

25. Під час зупинки пасажирського потяга робітник Кузьминов намагався проникнути до вагона-ресторану, щоб купити пляшку пива. Бригадир потяга Давидов не дозволив цього зробити і почав виштовхувати його в тамбур, а коли потяг уже рушив, вимагати, щоб Кузьминов на ходу вистрибнув. Оскільки той не підкорився, Давидов схопив його за голову і пригнув так сильно, що у Кузьминова стався перелом хребта й ушкодження спинного мозку. Він знепритомнів.

На наступній зупинці Давидов переніс Кузьминова до пасажирського потяга, що йшов до станції, на якій Кузьминов працював, і попросив провідника доставити його до лікарні, пояснивши, що у того в стані сп'яніння стався напад епілепсії. В лікарні Кузьминов помер.

Ознайомтеся зі статтями 115, 121 і 365 КК.

Визначте форму і вид вини щодо вчинених Давидовим дій.

26. Руся випадково дізналася, що її самотній дядько Масол зробив на її ім'я заповіт. Побояючись, що дядько може змінити заповіт, Руся вирішила його вбити. Пізно вночі, коли дядько спав, вона проникла до його квартири, сильно вдарила молотком по голові, а потім, вважаючи Масола мертвим, підпалила постіль та підлогу, щоб інсценувати пожежу від необережного паління в ліжку.

Судово-медична експертиза встановила, що смерть Масола сталася не від травмування голови, а від отруєння димом під час пожежі.

Русю було засуджено за умисне вбивство з корисливих мотивів та умисне знищення чужого майна шляхом підпалу, що спричинило загибель людей. Адвокат звернувся з апеляцією про перекваліфікацію дій Русі щодо позбавлення життя Масола, вважаючи, що мав місце замах на умисне вбивство з корисливих мотивів та вбивство через необережність.

Ознайомтеся зі статтями 115, 119 і 194 КК. Яке рішення має прийняти апеляційна інстанція?

27. Брати Гаврило та Януарій Вовченки, які перебували в стані сп'яніння, побачили біля магазину незнайомого їм Костюченка. Януарій підійшов до Костюченка, зняв з нього капелюх і, сказавши: «Дай поносити», надів його на себе. Костюченко капелюх забрав. Після цього Януарій, а потім і Гаврило почали його бити, не намагаючись заволодіти ні капелюхом, ні іншим його майном. Присутні на місці події громадяни затримали обох братів. Костюченку було заподіяно легкі тілесні ушкодження без короточасного розладу здоров'я. Обох братів було засуджено за хуліганство, яке супроводжувалось особливою зухвалістю, а Януарія – ще й за грабіж. Януарій оскаржив вирок, поставивши питання про зміну вироку і виправдання щодо обвинувачення за грабіж, оскільки він зняв капелюх з Костюченка і надів його на себе, щоб пожартувати. Костюченка ж побив за те, що той, забираючи свого капелюха, образив його.

Ознайомтеся зі статтями 186 і 296 КК.

Чи підлягає скарга задоволенню?

28. Петюрін Володимир мешкав у 2-кімнатній квартирі, займаючи разом з матір'ю прохідну кімнату. У другій, окремій, жив брат Вадим з дружиною. Одного разу всі четверо пили самогон і перебували в стані сп'яніння. Опівночі Володимир, розшукуючи цуцика, зайшов до кімнати, де спала дружина Вадима. Той обурився і виштовхнув Володимира, який схопив у передпокої сокиру і двічі вдарив нею Вадима по голові, заподіявши йому відкритий перелом черепа. Коли Вадим впав, Володимир допоміг йому лягти на диван, але як тільки дружина брата пішла викликати швидку допомогу, Володимир з вигуком «Я тебе все одно знищу» вдарив брата ножем у живіт, спричинивши колото-різану рану черевної порожнини з ушкодженням кишок, і втік. Обидві рани віднесені судово-медичною експертизою до тяжких тілесних ушкоджень.

Ознайомтеся зі статтями 115 і 121 КК.

Визначте суб'єктивну спрямованість дій Володимира та її вплив на кваліфікацію.

29. Іванов запросив до себе додому Петрова, з яким вони були на безалкогольному весіллі, щоб почастувати самогоном. Петрову не сподобалась якість питва, і випити другу склянку він відмовився. Тоді Іванов сказав Петрову, що рушницею примусить його випити склянку до дна. Він зняв зі стіни рушницю і запитав Петрова, чим її краще зарядити – шротом чи кулею. Петров відповів: кулею. Іванов так і зробив. Потім, звівши курок, почав цілитись в Петрова. Згодом, не відвівши рушниці, він почав повільно спускати курок, притримуючи його великим пальцем. Однак курок вислизнув. Пролунав постріл, яким Петрова було вбито.

Ознайомтеся зі статтями 115 і 119 КК.

Чи повинен Іванов відповідати за смерть Петрова?

30. Довгаль проживав з Пузіною та її синами Юрієм і Анатолієм у спільно з ними збудованому будинку. Він постійно пиячив, часто сварився з дружиною, бив її. Коли будинок було споруджено, почалися сварки з приводу того, кому він належить. Під час однієї з таких сварок Довгаль намагався підпалити будинок, але Анатолій відвернув пожежу, віднявши у нього відро з бензином та виливши його в сніг.

Через рік після цього під час наступної сварки з Пузіною Довгаль, який перебував у стані сп'яніння, погрожуючи підпалити будинок, запропонував їй, а також Юрію та Анатолію вийти з будинку, а коли вони відмовилися це зробити, взяв у сусіди відро бензину і вихлюпнув його в кухню, де були Пузіна з синами. Краплі бензину потрапили на гарячу плиту, і він спалахнув. Полум'я охопило всю кухню. Обгоріла Пузіна вискочила через веранду в двір, Юрій зумів вистрибнути у вікно. Від тяжких опіків Пузіна наступного дня

померла в лікарні, а Юрій – через 10 днів. Довгаль і Анатолій Пузін теж дістали опіки, але не такі значні.

Довгаль засуджено за умисне пошкодження чужого майна шляхом підпалу, що спричинило загибель людей, і за умисне вбивство двох осіб способом, небезпечним для життя багатьох осіб.

Апеляційна інстанція визнала безпідставним засудження Довгаль за умисне вбивство, аргументуючи це тим, що умисел Довгаль був спрямований лише на підпал будинку і що він перш ніж вилив бензин на підлогу кухні, неодноразово попереджував потерпілих, щоб вони вийшли з кухні. Довгаль пояснив свої дії тим, що хотів лише налякати дружину.

Ознайомтеся зі статтями 115, 119 і 194 КК. Чи правильно вирішено справу апеляційною інстанцією?

31. Зура в стані сп'яніння, озброївшись гумовим шлангом з металевим наконечником, вчинив хуліганство: безпричинно переслідував на вулиці підлітків, побив кількох громадян. Деякі громадяни, а також неповнолітній Носенко намагалися відібрати у Зури шланг, однак зробити це їм не вдалося. Зура ж, як тільки зайшов на своє подвір'я, обнесене парканом, спустив з цепу собаку, а сам продовжував розмахувати шлангом. Підлітки почали кидати в Зуру щєбінь, а Носенко, кинувши через паркан у його бік шматок цеглини, влучив у голову Зури. Той помер на місці події. Носенка засуджено за умисне вбивство.

Адвокат Носенка подав апеляцію, поставивши питання про перекваліфікацію дій Носенка на ч. 1 ст. 119 КК, оскільки дії його були реакцією на неправомірну поведінку потерпілого. Сам же Носенко пояснював на попередньому слідстві та в суді, що не припускав настання таких наслідків.

Ознайомтеся зі статтями 115 і 119 КК.

Як слід вирішити справу?

32. 16-річний Лазар Кабанович знадівся до вживання наркотиків, про що батьки не знали. Бажаючи позбутися згубної пристрасті, він звернувся за допомогою до наркологічного диспансеру, де його взяли на облік. Медсестра диспансеру Фролова зателефонувала батькові Кабановича і запитала, чи знає він, що його син є наркоманом і його через це взято на облік. У батька Кабановича стався серцевий напад, і він одразу ж помер.

Ознайомтеся зі статтями 119 і 145 КК.

Чи повинна Фролова відповідати за смерть батька Кабановича?

33. Протягом двох років Морозова перебувала в неприязних стосунках з 64-річною Богдановою. Під час чергової сварки Морозова вдарила Богданову кулаком в обличчя, а потім ногою по тулубу. Богданова впала і головою вдарилась об асфальт, отримавши від падіння тяжке тілесне ушкодження. Морозову засуджено за умисне заподіяння цього ушкодження.

Ознайомтеся зі статтями 121, 126 і 128 КК.

Чи правильно кваліфіковано дії винної?

34. Чиж разом з Борисенком розпив пляшку горілки. Далі Чиж почав демонструвати Борисенку прийоми самбо для захисту від нападів з ножем, якими він добре володів. При цьому він сказав, що зможе відбити будь-який напад з ножем і запропонував Борисенку напасти на нього по-справжньому. Борисенко відмовлявся, але після настирливих домагань погодився. Чиж кваліфіковано відбив перший напад Борисенка, однак другий – невдало, діставши тяжке тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння.

Ознайомтеся зі статтями 121 і 128 КК.

Чи повинен Борисенко відповідати за заподіяння даного ушкодження?

35. Коротков мав неприязні стосунки з Ворошиловим, часто сварився з ним, а одного разу навіть намагався вдарити того газовим пальником, чому перешкодив Іванов. Під час чергової сварки Коротков хлюпнув з 20-літрового відра бензин на Ворошилова, який стояв біля палаючого ковальського горна. Бензин спалахнув, Ворошилов дістав сильні опіки, від яких через шість годин помер у лікарні.

Встановлено: Коротков знав, що у відрі був бензин, бо під час сварки він вийшов з кузні, дістав відро з бензином, швидко повернувся назад і зі словами «Ну, гад» з силою вихлюпнув його на Ворошилова, який стояв біля горна, де палало вугілля. Короткова засуджено за умисне вбивство.

Адвокат засудженого подав апеляцію, поставивши питання про перекваліфікацію дій винного на ч. 1 ст. 119 КК.

Ознайомтеся зі статтями 115 і 119 КК.

Чи підлягає апеляція задоволенню?

36. Берідзе зрадила своєму чоловікові Симоняну, і той розірвав з нею шлюб. Їхній син залишився у Берідзе. Через рік Симонян запропонував Берідзе помиритися заради дитини, однак вона не погодилася. З цією пропозицією Симонян звертався майже щомісяця і, одержуючи щоразу відмову, погрожував їй убивством. Переконавшись, що погрози не діють і Берідзе категорично відмовляється від примирення, Симонян вирішив помститися їй і наніс три ножові рани в обличчя, щоб знівечити його. Симоняна засуджено за замах на умисне вбивство. Він оскаржив вирок, стверджуючи, що не мав умислу на вбивство, що обставини вчинення кримінального правопорушення не перешкоджали йому нанести потерпілій ножові рани в інші життєво важливі органи і спричинити смерть, якби він її прагнув, але він цього не зробив.

Ознайомтеся зі статтями 115, 121 і 129 КК.

Чи правильно кваліфіковано дії Симоняна?

37. Увечері 8-го березня Горшков, Третяков, Сірокоза та інші розпивали спиртні напої в квартирі Бухала. Дружина Бухала, прийшовши з роботи додому, почала лаяти Сірокозу, яка була вже дуже п'яна, і попросила Горшкова та Третякова відвести її додому, сказавши, де та живе. Вони погодились і понесли Сірокозу додому. Дорогою вони ще випили припасену чвертку горілки і так сп'яніли, що далі йти вже не змогли. Всі троє залишилися на ніч на вулиці в холодній будці. Вранці виявилось, що Сірокоза померла. Згідно з висновком судово-медичної експертизи, смерть сталася від переохолодження тіла.

Ознайомтеся зі ст. 135 КК.

Чи повинні Горшков і Третяков відповідати за залишення в небезпеці, що спричинило смерть особи?

38. Фарбун, учень школи естрадно-циркового мистецтва, побився об заклад з новими знайомими, які не знали його майбутньої професії, що він може непомітно витягти в тролейбусі у будь-якого громадянина гаманець з кишень і так само непомітно покласти його назад. Витягти з кишень пасажира гаманець Фарбун зумів, але потім обставини склалися так, що непомітно покласти його назад уже не було можливості. Гаманець зі значною сумою грошей та документами залишився у Фарбуна. Його засуджено за крадіжку, що завдала значної шкоди потерпілому.

Варіант. У той самий день Фарбун вислав усе поштою додому потерпілому.

Ознайомтеся зі статтями 185 і 356 КК. Чи правильно вирішено справу?

39. Група підлітків пізно вночі поверталася додому. Вони голосно розмовляли й сміялись. Полохало, який охороняв свій город, почувши шум, вистрелив угору з рушниць,

щоб налякати підлітків і запобігти можливій крадіжці овочів. Зачувши постріл і шум, Ульянов, який теж охороняв свій город, також вистрелив з рушниці з великої відстані (ніч була темна) в напрямку підлітків. Цим пострілом було заподіяно неповнолітньому Сороці легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я.

Варіант. Пострілом Ульянова Сороці було заподіяно середньої тяжкості тілесне ушкодження.

Ознайомтеся зі статтями 122, 125 і 128 КК.

Чи повинен Ульянов відповідати за наслідки?

40. Сова придбав у мисливському магазині рушницю й вирішив її випробувати. Пізньої ночі він вийшов на ганок свого будинку і тричі вистрелив з неї у бік городу, за яким починався заболочений ліс. Одним з цих пострілів було вбито сусідку, яка тікала до лісу від свого чоловіка, що хотів її побити.

Ознайомтеся зі ст. 119 КК.

Чи повинен Сова відповідати за смерть потерпілої?

41. Працівники їдальні з сім'ями відпочивали на березі річки. Серед них були Зубко і Косач. Косач був у стані сильного сп'яніння і безпричинно чіплявся до всіх. Сітковську, яка стояла на березі, зіпхнув у річку, Барановській вимадав обличчя багнукою і також намагався зіпхнути у річку. Потім Косач, купаючись разом зі школярем Дубенком, підмовляв того зіпхнути у річку Зубко: «Давай пожартуємо, піди і зіпхни її у воду». Дубенко сказав про це Зубко, яка попросила не чіпати її, оскільки вона не вміє плавати. Коли Косач сам підійшов до Зубко, вона своє прохання повторила і йому, запевняючи, що не вміє плавати. Косач, сказавши, що навчить її плавати, штовхнув Зубко з 2-метрового берега у річку, і слідом за нею стрибнув сам. Опинившись у воді, Зубко почала тонути, вцепилася за Косача, але той, відчувши, що річка в цьому місці глибока, і не вміючи добре плавати, відштовхнув її від себе. Сам він ледве дістався берега і покликав на допомогу. Зубко тим часом потонула. Косача засуджено за умисне вбивство з хуліганських мотивів.

Ознайомтеся зі ст. 115, 135 і 296 КК.

Чи правильно вирішено справу?

42. Увечері 21 листопада 2001 р. шофер Куделя на закріпленій за ним вантажній автомашині, що була завантажена жомом, під'їхав до їдальні в с. Стартовому, де зустрів нетверезих Кобелєва і Жердяєва. Вони попросили Куделю відвезти їх в с. Петрівку, однак той відмовився, оскільки кузов заповнено жомом. Коли Куделя зайшов до магазину, Жердяєв і Кобелєв залізли до кузова. Повернувшись, Куделя помітив Жердяєва і запропонував залишити кузов, що той і зробив. Не перевіряючи, чи немає в кузові Кобелєва, Куделя поїхав далі. По дорозі Кобелєв, що був дуже п'яним, упав з кузова, потрапив під колесо і дістав смертельну травму. В суді Куделя пояснив, що Кобелєва не бачив у кузові машини, а помітив лише Жердяєва, якого і прогнав.

Куделю засуджено за порушення правил безпеки дорожнього руху транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило смерть потерпілого.

Ознайомтеся зі ст. 286 КК.

Чи правильно кваліфіковано дії Куделі?

43. П'яний Смирнов, проходячи до себе в кімнату, поведився непристойно, на зроблене йому Зуєвим зауваження з цього приводу почав нецензурно лаятись, агресивно, з піднятими руками підходити до Зуєва. Той спочатку відступив, а потім відштовхнув від себе Смирнова. Падаючи, Смирнов спіткнувся об поріг перших вхідних дверей, а другі, замкнені на французький замок, розчинилися, і він ударився головою об цементну підлогу сходової

площадки, одержавши тяжке тілесне ушкодження.

Матеріалами справи встановлено, що входні двері до квартири подвійні, відстань між ними – 50 см, другі двері були замкнені на французький замок. У момент події Зуєв і Смирнов були на відстані 1,5 метри від дверей.

Ознайомтеся зі статтями 121 і 128 КК.

Проаналізуйте суб'єктивну сторону діяння Зуєва і вирішіть питання про його відповідальність.

44. Шабурова засуджено за те, що він у нетверезому стані керував мотоциклом і, порушивши правила безпеки руху, наїхав на 12-річного Пономарьова, заподіявши йому тяжке тілесне ушкодження. Потерпілого залишив без допомоги і зник з місця події.

Матеріалами справи встановлено, що під час наїзду від удару мотоцикла хлопчик упав на коляску, потім на дорогу, а далі встав і самостійно пішов до квартири свого діда, звідки був доставлений до лікарні. Це бачив Шабуров, який вважав, що небезпеки для життя хлопчика немає.

Ознайомтеся зі статтями 286 і 135 КК.

Чи повинен Шабуров відповідати за залишення в небезпеці?

45. Бригадир комплексної будівельної бригади Чорновід наказав робітникам бригади Пивовару й Галушці наглушити в безлюдному місці риби у річці за допомогою електроструму і видав для цього моток електродроту. Під час цих незаконних дій було смертельно травмовано Люльку, який самовільно приєднався до браконьєрів. Чорновода засуджено за співучасть у незаконному зайнятті рибним промислом і за вбивство через необережність. Вважаючи себе невинуватим у вбивстві, Чорновід подав апеляцію.

Ознайомтеся зі статтями 119 і 249 КК.

Чи має Чорновід відповідати за смерть Люльки?

46. Пізно ввечері в будинку Павлової її приятелі Шарапов, Курочкін, Івоніна та Єгорова розпивали спиртні напої. Курочкін вийняв з сумки незаряджений обріз мисливської рушниці, два патрони до нього і поклав все це на стіл. Шарапов першим взяв обріз, розкрив його й оглянув внутрішню поверхню ствола. Після нього всі присутні також оглянули обріз. Згодом усі вийшли на кухню покурити. Першою до кімнати зайшла Івоніна. Вона взяла зі столу обріз і зарядила його. Це бачив Курочкін, який ішов за нею. Він відібрав обріз і поклав його на стілець, а сам ліг на диван. Івоніна сіла біля нього. Незабаром до кімнати увійшли Шарапов і Єгорова. Шарапов взяв обріз і, не переконавшись, що він не заряджений, жартома направив дуло на своє обличчя і натиснув на спусковий гачок. Сталася осічка. Потім Шарапов наставив обріз на Курочкіна і знову натиснув на гачок. Пролунав постріл, яким було смертельно поранено Курочкіна. Шарапова було засуджено за вбивство через необережність.

Ознайомтеся зі статтями 119 і 263 КК.

Чи правильно вирішено справу?

47. Увечері двоє дільничних інспекторів міліції помітили Жарова, який щойно вийшов з ресторану і явно був у стані сп'яніння. Знаючи, що Жаров ніде не працює і раніше був судимий, вони вирішили поцікавитися, на які гроші він п'є. У відповідь Жаров дістав з кишені саморобний пістолет, пересмикнув затвор і зі словами «Я тебе застрелю» направив його на одного із співробітників міліції, а потім натиснув на спусковий гачок.

На суді з'ясувалося, що пістолет не був заряджений і його Жарову дали лише на кілька хвилин. Сам Жаров та інші учасники події сприймали цей пістолет за саморобну запальничку.

Варіант. Пістолет виявився зарядженим, і Жаров убив дільничного інспектора міліції.

Ознайомтеся зі ст. 348 КК та коментарем до неї, а також з статтями 119 і 263 КК.

Чи підлягає відповідальності Жаров за посягання на життя працівника правоохоронного органу?

48. У Трофимова склалися неприязні стосунки з сім'єю Саковських, які повідомили в міліцію про браконьєрство і хуліганство батька Трофимова. Крім того, Саковська робила Трофимову зауваження у зв'язку з тим, що той порушував громадський порядок. Трофимов вирішив помститися. Увечері він підійшов до будинку Саковських. Помітивши через вікно кухні обрис фігури людини і вважаючи, що це Саковська, Трофимов прицілився і вистрелив. Убитим виявився Саковський.

Трофимова засуджено за вбивство через необережність Саковського і за замах на умисне вбивство Саковської.

Ознайомтеся зі статтями 115 і 119 КК.

Як впливає на відповідальність помилка щодо особи потерпілого?

Чи правильно суд кваліфікував дії Трофимова?

49. Брежков і Косоротов познайомилися біля гастроному, в складчину купили пляшку горілки та розпили її на березі річки. Брежкову здалося, що Косоротов не порівну розділив спиртне. Між ними виникла бійка. Вони зчепилися, впали на землю і, перекочуючись, наносили кулаками один одному удари. Косоротов дотягнувся до ножа, яким вони різали ковбасу, і вдарив ним Брежкова в ліву задню частину спини. Брежков втратив свідомість. Спроба повернути свідомість з допомогою штучного дихання не вдалася. Косоротов подумав, що вбив Брежкова. Щоб приховати кримінальне правопорушення, він кинув потерпілого в річку. Судово-медична експертиза встановила, що смерть потерпілого сталася не від ножового поранення, яке спричинило тяжке тілесне ушкодження, а внаслідок попадання води в дихальні шляхи. Косоронова засуджено за умисне тяжке тілесне ушкодження, внаслідок якого сталася смерть потерпілого.

Ознайомтеся зі статтями 119 і 121 КК.

Чи правильно суд вирішив справу?

50. Брати Кошкіни і Вошкін побилися. Кошкіни вирішили вбити Вошкіна і вночі з рушницею прийшли до нього додому. За домовленістю Данило Кошкін з рушницею залишився у дворі, а Пилип Кошкін увійшов до будинку, щоб розбудити Вошкіна. Під час розмови з Вошкіним Пилип підійшов близько до вікна. Данило сприйняв його за Вошкіна, вистрелив і вбив.

Данила Кошкіна засуджено за умисне вбивство брата, однак він оскаржив вирок, стверджуючи, що брата вбив з необережності.

Варіант. Брати Кошкіни вирішили вбити Вошкіна за те, що він як свідок дав показання про вчинений їхнім батьком розбій.

Ознайомтеся зі статтями 115 і 119 КК.

Визначте вид помилки та її вплив на відповідальність Данила Кошкіна.

51. Купуючи на базарі картоплю, Баранов довго торгувався з продавцем, оскільки грошей у нього було мало, а він хотів ще придбати буханець хліба. Це бачив Кабанов, який ніде не працював і не мав постійного місця проживання. Він вирішив скористатись залишками грошей Баранова, що й зробив, витягнувши у нього гаманець.

Кабанова було засуджено за крадіжку, що завдала значної шкоди потерпілому,

оскільки у викраденому гаманці була ще й золота каблучка.

Адвокат Кабанова оскаржив вирок, наполягаючи на виправданні свого підзахисного за відсутністю в його діях складу кримінального правопорушення, оскільки Кабанов мав намір заволодіти лише незначним залишком грошей Баранова, тобто сумою, яка свідчить про малозначність діяння. Про наявність у гаманці каблучки він довідався лише після крадіжки, коли розкрив його у магазині. Цю каблучку через дві години Кабанов продав невстановленій особі.

Варіант 1. Після крадіжки гаманця Кабанов вийняв з нього гроші, а каблучки не помітив і викинув гаманець з каблучкою в ящик для сміття.

Варіант 2. Виявивши в гаманці каблучку, Кабанов відшукав Баранова і непомітно поклав цю каблучку до його кишені.

Ознайомтеся зі ст. 185 КК.

Яке рішення має бути прийнято у цій справі?

52. Поспелов постійно ревнував свою дружину до Суслова, систематично її бив. У зв'язку з цим дружина розлучилася з ним, однак вони продовжували жити в одній квартирі. Проте й після розлучення випадки ревнощів з боку Поспелова не припинились. Одного разу він, будучи в стані сп'яніння, погрожував колишній дружині вбивством, а потім вдарив виделкою у сидницю, спричинивши легке тілесне ушкодження з короточасним розладом здоров'я.

Поспелова засуджено за особливо злісне хуліганство.

Ознайомтеся зі статтями 125, 128 і 296 КК.

Яке значення для кваліфікації кримінального правопорушення має мотив дій Поспелова? Чи правильно вирішено справу?

53. Сльченко та Вашенко повертались з полювання на вовка, який унадився до сільських хлівів за вівцями. Оскільки полювання виявилось невдалим, було холодно та йшов дощ, вони розпили пляшку горілки і в сутінках повертались додому. На околиці села вони почули сильний тріск у кущах, подумали, що там знаходиться вовк, і одночасно вистрелили в куці. Пролунав відчайдушний крик тяжко пораненої людини. Це був мешканець села Цветков, який у кущах шукав свою козу. Одна з випущених куль (патрони обох мисливців були заряджені кулями) влучила Цветкову в живіт.

Оскільки експертиза не змогла встановити, з чиєї рушниці була випущена куля, слідчий у заподіянні необережного тяжкого тілесного ушкодження звинуватив обох мисливців.

Чи правильно слідчим вирішено справу?

54. Командир пасажирського літака ТУ-134А Закусалов всупереч правилам безпеки руху імітував «сліпий» політ на висоті 400 метрів при підльоті до аеропорту. Він наказав бортмеханіку Тюлькіну закрити лобове вікно шторкою сліпого польоту і в такому стані продовжував зниження літака до висоти восьми метрів над землею. Це призвело до того, що літак приземлився з підвищеною вертикальною швидкістю і загорівся. Внаслідок катастрофи загинули другий пілот, дві бортпровідниці та 29 пасажирів.

Ознайомтеся зі статтями 276, 115 і 119 КК.

Визначте ставлення Закусалова до факту порушення правил безпеки руху повітряного транспорту та наслідків катастрофи. Як це впливає на кваліфікацію дій Закусалова?

55. На прохання спортсмена-розрядника Біломирдіна його приятель Сіроштан, який був у стані сп'яніння, вступив з ним у боротьбу. Під час боротьби Біломирдін намагався

перекинути через себе Сіроштана, але той схопив його за ноги. Вони обоє впали, Біломирдін при цьому вдарився головою об підлогу і незабаром від травми помер.

Ознайомтеся зі ст. 119 КК.

Чи повинен Сіроштан нести відповідальність за смерть Біломирдіна?

56. Чорнопашин у стані сильного сп'яніння чіплявся у кафе до незнайомих людей, нецензурно лаявся та погрожував їм. Коли до кафе зайшов Галушко і зробив йому зауваження, Чорнопашин вдарив Галушка кулаком в обличчя й одночасно підставив йому ногу. Галушко втратив рівновагу і впав. Падаючи, він вдарився головою об бетонну підлогу, дістав тяжку травму голови і невдовзі помер.

Чорнопашина засуджено за хуліганство, що супроводжувалось особливою зухвалістю, та умисне тяжке тілесне ушкодження, внаслідок якого сталася смерть потерпілого. Адвокат подав апеляцію, вважаючи кваліфікацію другого кримінального правопорушення помилковою й наполягаючи на тому, що з боку Чорнопашина мало місце вбивство через необережність.

Ознайомтеся зі статтями 119, 121 та 296 КК.

Чи підлягає скарга задоволенню?

57. Сашин незаконно зберігав пістолет. Одного разу він випив склянку самогону і пішов на дискотеку до сусіднього села, прихопивши пістолет. Там він похвалився знайомим хлопцям пістолетом. За пропозицією Тепашина, який відслужив у армії, хлопці побилися об заклад на влучну стрільбу з 30 метрів у порожню пляшку. Вони відійшли на 50 метрів від клубу, де була дискотека, поставили на паркан пляшку і по черзі почали стріляти.

Влучив тільки Тепашин, який на радіощах запропонував нове парі, що з 30 метрів він влучить навіть у лампочку, яка висіла над дверима клубу. Тепашин довго й ретельно цілився у лампочку, від чого у нього, за його словами, навіть «потемніло в очах», і він не помітив, що в цей час до дверей клубу підійшли кілька хлопців. Від перенапруження у Тепашина почала тремтіти рука. Коли йому набридло цілитися, він натиснув на гачок. Пролунав постріл – і одного з хлопів біля дверей клубу було вбито.

Тепашина було засуджено за умисне вбивство з хуліганських мотивів. Адвокат подав апеляцію, вважаючи, що Тепашин вчинив вбивство з необережності, оскільки він умів добре стріляти й нікого не хотів вбивати.

Ознайомтеся зі статтями 115, 119 і 296 КК.

Чи підлягає апеляція задоволенню?

6. РЕФЕРАТИ

6.1. Методичні рекомендації щодо написання рефератів.

Реферат є письмовою роботою студентів. Робота над рефератом передбачає: поглиблене вивчення обраної теми, опрацювання наукової літератури, оволодіння навичками логічного узагальнення матеріалу.

Реферат є самостійною роботою, яка має виявити здатність студентів розумітися у правових питаннях, систематизувати теоретичний матеріал з обраної теми, творчо використовувати наукові ідеї для методологічного аналізу обраної проблематики.

Думки інших авторів та цитати повинні мати посилання на джерела у встановленому порядку.

Тема реферату обирається студентом самостійно. Як правило, вона має висвітлювати найважливіші правові проблеми і вибір її погоджують з викладачем.

Реферат має складатися з таких розділів: план (зміст), вступ, виклад змісту теми, висновок, список використаної літератури.

План (зміст) включає всі структурні елементи реферату, із зазначенням сторінок, на яких вони розміщені. Основний зміст реферату поділяється на параграфи чи розділи.

Вступ – один з найважливіших змістових елементів реферату. Форма його – довільна, але в ньому мають обов'язково знайти відображення такі питання: стисле обґрунтування вибору теми, оцінка її з точки зору актуальності та важливості, визначення її місця в сучасній кримінально-правовій проблематиці, оцінка ступеня і характеру розроблення теми.

Виклад основного змісту теми має являти собою самостійно виконане дослідження обраної проблематики, узагальнення існуючої наукової літератури.

Висновок містить коротке резюме того, що викладено в основній частині реферату. Автор реферату повинен також зазначити ту частину змісту реферату, яка вказує на особисто ним виконану роботу.

У списку літератури вказуються праці, які використовувались під час написання реферату (фундаментальні наукові праці та останні публікації з теми).

Обсяг реферату має становити 10 – 15 сторінок комп'ютерного тексту через півтора інтервали.

На титульній сторінці необхідно вказати назву закладу освіти, кафедри, навчальної дисципліни, з якої виконується робота, тему реферату, прізвище, ім'я, по батькові, курс та групу студента, а також місце та рік написання роботи.

6.2. Орієнтовна тематика рефератів.

1. Кримінальне право України як юридична наука.
2. Галузеві принципи кримінального права.
3. Рішення Конституційного Суду України як джерело кримінального права.
4. Особливості визначення поняття кримінального правопорушення в теорії кримінального права.
5. Особливості юридичного складу кримінального правопорушення як специфічної юридичної конструкції у кримінальному праві.
6. Проблеми класифікації юридичних складів кримінальних правопорушень.

7. Види об'єктів кримінальних правопорушень.
8. Потерпілий від кримінального правопорушення.
9. Факультативні елементи, що характеризують об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення.
10. Обмежена осудність за чинним КК України.
11. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення як факультативний елемент складу кримінального правопорушення.
12. Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення.
13. Критерії поділу вини на форми та види за кримінальним правом України.
14. Умисел як форма вини за кримінальним правом України.
15. Необережність як форма вини за кримінальним правом України.
16. Помилка у кримінальному праві.
17. Випадок (казус) за кримінальним правом.
18. Види стадій кримінального правопорушення за КК України.
19. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті за кримінальним правом України.
20. Кримінальна відповідальність співучасників за кримінальним правом України.
21. Посереднє вчинення кримінального правопорушення.
22. Форми множинності кримінальних правопорушень.
23. Необхідна оборона за чинним КК України.
24. Підстава кримінальної відповідальності.
25. Мета покарання за КК України.
26. Загальні засади призначення покарання, їх юридична природа та зміст.
27. Юридична природа звільнення від покарання та його відбування.
28. Поняття судимості.
29. Поняття примусового лікування за кримінальним правом України.
30. Види покарань, що можуть бути застосовані до неповнолітніх за кримінальним правом України.
31. Види покарань за кримінальним правом окремих держав.
32. Мінімальний вік кримінальної відповідальності за кримінальним правом окремих іноземних держав.

7. КУРСОВІ (МАГІСТЕРСЬКІ) РОБОТИ

7.1. Загальні методичні рекомендації щодо написання курсових (магістерських) робіт.

Курсові (дипломні) роботи з Загальної частини кримінального права виконуються з дотриманням загальних вимог, які розроблені щодо виконання цього виду учбового завдання. Поряд з цим, по окремих темах є певна специфіка, яка пов'язана, головним чином, з необхідністю вивчення крім підручників, статей в періодичних виданнях, монографічної літератури, також постанов Пленуму Верховного Суду з окремих питань застосування кримінального законодавства. В тому разі, коли по темі, яка досліджується в курсовій (дипломній) роботі, видана відповідна постанова Пленуму, необхідно використати розглянуті в постанові положення, проаналізувати їх. Значно підвищить рівень курсової (дипломної) роботи і використання судової практики з тих чи інших питань. Судова практика по окремих кримінальних провадженнях може бути отримана шляхом аналізу рішень Верховного Суду. При складанні плану написання курсових (дипломних) робіт слід враховувати питання, які передбачені у робочій навчальній програмі та планах семінарських занять. На літературні джерела, які були опрацьовані в процесі підготовки курсової (дипломної) роботи, обов'язково слід посилатись.

7.2. Орієнтовна тематика курсових (дипломних) робіт.

1. Чинність кримінального закону у просторі за територіальним принципом.
2. Чинність кримінального закону у просторі за національним принципом.
3. Імплементация норм міжнародного права у Загальну частину кримінального права України.
4. Кримінально-правовий статус особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, за Європейськими конвенціями.
5. Поняття кримінального правопорушення та його конструктивні ознаки.
6. Поняття складу кримінального правопорушення.
7. Причинний зв'язок у кримінальному праві.
8. Діяння (дія або бездіяльність) як форма кримінально протиправної поведінки.
9. Поняття, види і значення наслідків кримінального правопорушення.
10. Умисел та його види за кримінальним правом України.
11. Складна вина.
12. Помилка та її вплив на кримінальну відповідальність.
13. Необхідна оборона та умови її правомірності.
14. Крайня необхідність та умови її правомірності.
15. Затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення та його правомірність.
16. Поняття замаху на вчинення кримінального правопорушення та його види.
17. Добровільна відмова від вчинення кримінального правопорушення.

18. Форми співучасті у вчиненні умисного кримінального правопорушення.
19. Злочинна організація як форма співучасті.
20. Види співучасників.
21. Спеціальні питання співучасті.
22. Поняття і види множинності кримінальних правопорушень.
23. Виконання наказу чи розпорядження в кримінальному праві.
24. Повторність як вид множинності кримінальних правопорушень.
25. Сукупність як вид множинності кримінальних правопорушень.
26. Рецидив кримінальних правопорушень.
27. Поняття і мета покарання.
28. Система покарань за чинним кримінальним законодавством України.
29. Штраф як вид покарання.
30. Громадські роботи як вид покарання.
31. Виправні роботи як вид покарання.
32. Позбавлення волі як вид покарання.
33. Довічне позбавлення волі.
34. Загальні засади призначення покарань.
35. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень.
36. Призначення покарання за сукупністю вироків.
37. Звільнення від покарання.
38. Звільнення від покарання з випробуванням.
39. Звільнення від кримінальної відповідальності.
40. Давність у кримінальному праві.
41. Співвідношення кримінально-правової юрисдикції України та іноземної держави у світлі Європейських конвенцій.
42. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.
43. Поняття кримінального правопорушення за кримінальним правом іноземних держав.

8. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Система курсу Загальної частини кримінального права України.
2. Загальноправові принципи.
3. Основні джерела сучасного кримінального права України.
4. Видача особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення.
5. Кримінальне правопорушення та інші правопорушення: основні відмінності.
6. Формула кваліфікації кримінального правопорушення.
7. Основний та додатковий безпосередні об'єкти кримінального правопорушення.
8. Основні різновиди причинового зв'язку.
9. Основні правила встановлення віку суб'єкта кримінального правопорушення.
10. Складна вина.
11. Поняття фізіологічного афекту.
12. Добровільна відмова за чинним КК України.
13. Критерії поділу співучасті на форми та види.
14. Форми множинності кримінальних правопорушень.
15. Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення.
16. Фізичний або психічний примус: поняття та ознаки.
17. Діяння, пов'язане з ризиком.
18. Кримінальна відповідальність як елемент механізму кримінально-правового регулювання.
19. Проблеми визначення підстав кримінальної відповідальності в науці кримінального права.
20. Покарання в системі заходів кримінально-правового впливу.
21. Смертна кара як вид покарання в кримінальному праві окремих держав.
22. Дотримання при призначенні покарання положень Загальної частини КК України.
23. Основні правила складання покарань.
24. Заміна покарання більш м'яким.
25. Звільнення від покарання та його відбування на підставі закону України про амністію або акта про помилування.
26. Мета примусових заходів медичного характеру.
27. Види примусових заходів медичного характеру.
28. Особливості погашення та зняття судимості в осіб, які вчинили кримінальне правопорушення до досягнення ними вісімнадцятирічного віку.
29. Судовий прецедент як джерело англійського кримінального права.
30. Особливості відповідальності за незакінчене кримінальне правопорушення та за співучасть у кримінальному правопорушенні за кримінальним правом іноземних держав.
31. Основні інститути, що стосуються кримінального правопорушення, за кримінальним правом Франції та ФРН.

9. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Семестр	I (КІЛЬКІСТЬ МОДУЛІВ)			II (КІЛЬКІСТЬ МОДУЛІВ)			I, II
Вид роботи (год.)	I	II	III	IV	V	VI	Разом
Лекції	8	8	24	5	10	5	60
Семінари	4	4	8	4	6	4	30
Самостійна робота	20	20	20	10	10	10	90
Разом	32	32	52	19	26	19	180

Розподіл балів за модульно-рейтинговою системою

Модулі	I	II	III	IV	V	VI	Разом (балів)
Бали	9	9	27	9	18	9	81
Лекції	1	1	3	1	2	1	9
Семінари	2	2	4	2	3	2	15
Самостійна робота *	1	1	3	1	2	1	9
Інші види робіт **	1	1	3	1	2	1	9
Модульний контроль ***	4	4	14	4	9	4	39
Підсумковий контроль	Екзамен			19			

* Включаючи у себе: письмове опрацювання наукової та монографічної літератури, складання порівняльних таблиць, схем, написання рефератів.

** Включаючи у себе: участь в олімпіадах, конференціях, студентську наукову роботу тощо.

*** Передбачає вирішення задач. Студенти, які не мали можливості отримати відповідні бали під час проведення семінарського заняття, можуть в межах модульного контролю додатково вирішити задачу по окремій темі.

Шкала оцінювання якості знань студентів:

90-100 балів – **відмінно** (A);

75-89 балів – **добре** (BC);

60-74 балів – **задовільно** (DE);

25-59 балів – **незадовільно** з можливістю повторного складання (FX);

0-24 балів – **незадовільно** з обов'язковим повторним курсом (F).

A (Відмінно)	90-100	Видатна робота з мінімальними помилками
B (Добре)	83-89	Вище від середнього стандарту, але з деякими поширеними помилками
C (Добре)	75-82	У цілому хороша робота, але з помітними помилками
D (Задовільно)	68-74	Пристойно, але із значними помилками
E (Задовільно)	60-67	Задовольняє мінімальні вимоги
FX	25-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-24	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом

10. ЕКЗАМЕН

10.1. Загальні орієнтири щодо складання екзамену.

Складовою частиною освітнього процесу є екзамен. Він розглядається як підсумок роботи студента над вивченням навчального курсу. Екзамен із навчальної дисципліни «Кримінальне право України. Загальна частина» відбувається, як правило, в усній формі й проводиться за білетами, підготовленими заздалегідь та затвердженими на засіданні кафедри. Кожний екзаменаційний білет складається з двох питань, які відображають різні розділи навчальної програми та задачі. Під час екзамену перевіряється не лише пам'ять студента, але і його вміння мислити, аналізувати, робити необхідні висновки. Готуючись до екзамену, студент повинен узагальнити та систематизувати знання, отримані в процесі самостійної роботи впродовж семестру, а також на лекціях та семінарських заняттях. На цьому заключному етапі вивчення предмета особливо важливо не розгубитися від великої кількості та різноманіття матеріалу, який необхідно пригадати та повторити, з максимальною ефективністю використати відведені для підготовки до екзамену 2 – 4 дні.

Ще до початку екзаменаційної сесії варто подумати, як найраціональніше розподілити час, відведений на підготовку, скільки питань на день повторювати. Напередодні екзамену, можливо, доцільно обговорити найскладніші або малозрозумілі питання з товаришами. З нез'ясованими в період підготовки питаннями слід звернутися до екзаменатора на груповій консультації. Особлива увага на екзамені приділяється перевірці знань основних концептуальних питань, що розглядалися на лекції. Якщо студент, відповідаючи на питання екзаменаційного білета, не виявляє знання зазначених підходів, йому обов'язково ставиться додаткове запитання.

10.2. Зразки питань, що містяться в екзаменаційних білетах.

1. Кримінальне право України як окрема галузь права.
2. Система принципів кримінального права України.
3. Конституція України як джерело норм Загальної частини КК України і як акт прямої дії.
4. Чинність кримінального закону в просторі за територіальним принципом.
5. Чинність кримінального закону в просторі за національним принципом.
6. Чинність кримінального закону в часі. Зворотна сила кримінального закону.
7. Імплементация норм міжнародного права в Загальну частину норм кримінального права України (ст.ст. 8 – 10 КК України).
8. Чинність кримінального закону щодо діянь, вчинених за межами України.
9. Видача особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення та особи, яка засуджена за вчинення кримінального правопорушення в іноземній державі.
10. Структура кримінального закону. Види диспозицій.
11. Поняття і види санкцій.
12. Тлумачення кримінального закону. Види тлумачення.
13. Поняття і ознаки кримінального правопорушення.
14. Класифікація кримінальних правопорушень за ступенем тяжкості.
15. Поняття кримінальної відповідальності.
16. Підстава кримінальної відповідальності.

17. Виникнення, форми реалізації та припинення кримінальної відповідальності.
18. Склад кримінального правопорушення: поняття, структура, зміст.
19. Поняття і механізм кваліфікації кримінального правопорушення.
20. Поняття об'єкту складу кримінального правопорушення.
21. Спірні питання в науці кримінального права щодо об'єкта складу кримінального правопорушення.
22. Поняття та значення безпосереднього об'єкта складу кримінального правопорушення.
23. Поняття, ознаки і значення об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.
24. Причинний зв'язок в кримінальному праві та його значення.
25. Поняття і види суспільно небезпечних наслідків. Матеріальний і формальний склади кримінального правопорушення.
26. Триваючі, продовжувані, складні (складені) склади кримінальних правопорушень.
27. Поняття та ознаки суб'єкта кримінального правопорушення.
28. Поняття неосудності за КК України.
29. Поняття обмеженої осудності за КК України.
30. Поняття і види спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення.
31. Поняття та ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.
32. Поняття та види умислу.
33. Поняття і види необережності.
34. Складна вина.
35. Помилка у кримінальному праві.
36. Випадок (казус).
37. Поняття і види стадій вчинення кримінального правопорушення.
38. Поняття закінченого кримінального правопорушення. Момент закінчення окремих видів кримінальних правопорушень.
39. Готування до кримінального правопорушення.
40. Поняття і види замаху на кримінальне правопорушення.
41. Добровільна відмова від доведення кримінального правопорушення до кінця та її юридичні наслідки.
42. Поняття і ознаки співучасті у вчиненні кримінального правопорушення.
43. Види і характеристика співучасників кримінального правопорушення.
44. Організатор кримінального правопорушення: поняття та характеристика.
45. Вчинення кримінального правопорушення групою осіб.
46. Поняття організованої групи як форми співучасті.
47. Злочинна організація як форма співучасті.
48. Експес виконавця. Відповідальність за невдалу співучасть.
49. Підстави та межі кримінальної відповідальності співучасників кримінального правопорушення.
50. Поняття та види причетності до кримінального правопорушення.
51. Форми множинності кримінальних правопорушень.
52. Повторність кримінальних правопорушень та її види.
53. Поняття сукупності кримінальних правопорушень та її види.
54. Поняття сукупності кримінальних правопорушень та відмежування її від конкуренції кримінально-правових норм.

55. Рецидив кримінального правопорушення, його види.
56. Загальна характеристика обставин, які виключають кримінальну протиправність діяння.
57. Необхідна оборона.
58. Перевищення меж необхідної оборони.
59. Крайня необхідність.
60. Фізичний або психічний примус як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння.
61. Загальна характеристика підстав звільнення від кримінальної відповідальності.
62. Система інститутів звільнення від кримінальної відповідальності.
63. Звільнення від кримінальної відповідальності з передачею винуватого на поруки, правові наслідки такого звільнення.
64. Особливості звільнення від кримінальної відповідальності при перебігу строків давності.
65. Поняття та мета кримінального покарання.
66. Система покарань за чинним законодавством України.
67. Загальна характеристика додаткових видів покарання.
68. Штраф як вид кримінального покарання.
69. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.
70. Громадські роботи як вид покарання.
71. Виправні роботи як вид покарання.
72. Службові обмеження для військовослужбовців як вид покарання.
73. Конфіскація майна як вид покарання.
74. Арешт як вид покарання.
75. Обмеження волі як вид покарання.
76. Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців як вид покарання.
77. Позбавлення волі як вид покарання.
78. Довічне позбавлення волі як вид покарання.
79. Загальні засади призначення покарання.
80. Обставини, що пом'якшують покарання.
81. Обставини, що обтяжують покарання.
82. Призначення покарання при вчиненні кількох кримінальних правопорушень.
83. Призначення покарання при сукупності вироків.
84. Розмежування інститутів призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень і сукупністю вироків.
85. Звільнення від відбування покарання випробуванням.
86. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років.
87. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.
88. Звільнення від відбування покарання за хворобою.
89. Амністія.
90. Помилування.
91. Поняття та кримінально-правове значення інших заходів кримінально-правового характеру.
92. Примусове лікування.
93. Спеціальна конфіскація.

94. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: поняття, види та підстави застосування.

95. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.

96. Особливості покарання неповнолітніх.

97. Види заходів виховного характеру.

98. Звільнення неповнолітнього від покарання та його відбування.

99. Кримінально-правові теорії.

100. Загальна характеристика кримінального права іноземних держав.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

11.1. Нормативно-правові акти, узагальнення судової практики

1. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: міжнародний документ від 26.11.1987 (ратифіковано Україною Законом від 24.01.1997 р. № 33/97-ВР). *Верховна Рада України*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_068 (дата звернення: 22.11.2020).
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод: міжнародний документ від 04. 11.1950 (ратифіковано Україною Законом від 09.02.2006 р. № 3435-IV). *Верховна Рада України*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004 (дата звернення: 14.02.2020).
3. Закон об уголовном праве Израиля / предисл., пер. с иврита М. Дорфмана; науч. ред. Н. И. Мацнев. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005. 412 с.
4. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження. Форма 1-1. *Судова влада України*. 2013. URL: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/5533iopoioopo/ (дата звернення: 05.10.2020).
5. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження. Форма 1-1. *Судова влада України*. 2014. URL: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/lkflghkjlh/ (дата звернення: 08.09.2020).
6. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження. Форма 1-1. *Судова влада України*. 2015. URL: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/Sud_statustuka_Zvit_2015/ (дата звернення: 03.11.2020).
7. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження. Форма 1-1. *Судова влада України*. 2016. URL: http://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka (дата звернення: 07.04.2020).
8. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр> (дата звернення: 14.12.2020).
9. Кривичен законик: 23 јули 1996 година Број 08-2803/1, Скопје. *Службен весник на Република Македонија*. Број 37/96. 1996. С. 1521–1574.
10. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 13.11.2020).
11. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 03.12.2020).
12. Південний Судан: Кримінальний кодекс: набуття чинності 20 лютого 1991 р. WIPO: World Intellectual Property Organization. URL: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=11280> (дата звернення: 28.10.2019).
13. Полное собрание законов Российской империи. Изд. 1. Санкт-Петербург: Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. Т. V. No 3004. Устав Воинский 1716. Артикул Воинский 1715. Арт. 189. Гл. XXI.
14. Полное собрание законов Российской империи. Изд. 1. Санкт-Петербург: Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. Т. XIV. No 10283.
15. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві / 3-те вид., допов. і перероб. *Упорядник Р. В. Вереша*. К.: Алерта, 2020. 294 с.
16. Примерный уголовный кодекс США: 1962 г. *Юридическая Россия*. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1250258&subID=100114498,100114499#text> (дата звернення: 18.06.2019).
17. Про практику застосування судами України законодавства про погашення та зняття судимості: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 16. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. № 2. С. 9–11.
18. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постанова

- Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03/print1475143990360356> (дата звернення: 14.07.2019).
19. Собрание узаконений и распоряжений правительства за 1917–1918 гг. Москва: Управление делами Совнаркома СССР, 1942. № 53. Ст. 597–598. С. 700–714.
 20. Уголовное законодательство Норвегии / науч. ред. и вступ. ст. Ю. В. Голика; пер. с норв. А. В. Жмени. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 375 с.
 21. Уголовный кодекс Австрии / пер. с нем. А. В. Серебренниковой. Москва: ИКД «Зерцало-М», 2001. 144 с.
 22. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики / науч. ред., предисл. И. М. Рагимова; пер. с азерб. Б. Э. Аббасова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 325 с.
 23. Уголовный кодекс Аргентины (опубл. 29.10.1921 г., вступ. в силу 29.04.1922 г.) / науч. ред. и вступ. ст. Ю. В. Голика; пер. с исп. Л. Д. Ройзенгурта. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 240 с.
 24. Уголовный кодекс Бельгии / науч. ред. и предисл. Н. И. Мацнева; пер. с фр. Г. И. Мачковского. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 561 с.
 25. Уголовный кодекс Голландии / науч. ред. Б. В. Волженкин; пер. с англ. И. В. Мироновой. 2-е изд. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 510 с.
 26. Уголовный кодекс Грузии / науч. ред. З. К. Бигвава; вступ. ст. В. И. Михайлова; обзор. ст. О. Гамквелидзе; пер. с груз. И. Мериджанашвили. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 409 с.
 27. Уголовный кодекс Дании / науч. ред. и предисл. С. С. Беляева; пер. с дат. и англ. С. С. Беляева, А. Н. Рычевой. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 230 с.
 28. Уголовный кодекс Испании / под ред.: Н. Ф. Кузнецовой, Ф. М. Решетникова. Москва: Изд-во «Зерцало», 1998. 218 с.
 29. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики / под ред. А. И. Коробеева; пер. с кит. Д. В. Вичикова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 303 с.
 30. Уголовный кодекс Кыргызской Республики: принят Законодательным собранием Жогорку Кенеша Кыргызской Республики 18 сентября 1997 г / предисл. А. П. Стуканова, П. Ю. Константинова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 352 с.
 31. Уголовный кодекс Латвийской Республики / науч. ред. и вступ. ст. А. И. Лукашова и Э. А. Саркисовой; пер. с латыш. А. И. Лукашова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 313 с.
 32. Уголовный кодекс Литовской Республики / под ред. В. Павилониса; предисл. Н. И. Мацнева; вступ. ст. В. Павилониса, А. Абрамавичюса, А. Дракшене; пер. с лит. В. П. Казанскене. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 470 с.
 33. Уголовный кодекс Нигерии: 01 июня 1916 г. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=5591> (дата звернення: 03.07.2019).
 34. Уголовный кодекс Республики Армения / науч. ред. Е. Р. Азаряна, Н. И. Мацнева; предисл. Е. Р. Азаряна; пер. с арм. Р. З. Авакяна. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 450 с.
 35. Уголовный кодекс Республики Беларусь: принят Палатой Представителей 2 июня 1999 г.; одобрен Советом Республики 24 июня 1999 г. / предисл. Б. В. Волженкина; обзор. ст. А. В. Баркова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 474 с.
 36. Уголовный кодекс Республики Болгария / науч. ред. А. И. Лукашова; вступ. ст. Й. И. Айдарова; пер. с болг. Д. В. Милушева, А. И. Лукашова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 298 с.
 37. Уголовный кодекс Республики Казахстан: от 16 июля 1997 года № 167-1 / предисл. И. И. Рогова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 466 с.
 38. Уголовный кодекс Республики Корея / науч. ред. и предисл. А. И. Коробеева; пер. с корейского В. В. Верхоляка. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 240 с.

39. Уголовный кодекс Республики Молдова / науч. ред., вступ. ст. А. И. Лукашова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 408 с.
40. Уголовный кодекс Республики Польша / науч. ред.: А. И. Лукашов, Н. Ф. Кузнецова; вступ. ст. А. И. Лукашова, Э. А. Саркисовой; пер. с пол. Д. А. Барилевич. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 234 с.
41. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино (The criminal code of the Republic of San Marino) / науч. ред. и вступ. ст. С. В. Максимова; пер. с итал. В. Г. Максимова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 253 с.
42. Уголовный кодекс Республики Сербия / науч. ред. и предисл. Ю. А. Кашубы; пер. с англ. С. Карибова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2009. 268 с.
43. Уголовный кодекс Республики Таджикистан: принят законом Республики Таджикистан от 21.05.1998 г.; введен в действие 1.09.1998 г. / предисл. А. В. Федорова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 410 с.
44. Уголовный кодекс Республики Узбекистан (с изменениями и дополнениями на 15 июля 2001 г.) / вступ. ст. М. Х. Рустамбаева, А. С. Якубова, З. Х. Гулямова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 338 с.
45. Уголовный кодекс Таиланда / науч. ред. и предисл. А. И. Коробеева, Ю. В. Голика. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005. 200 с.
46. Уголовный кодекс Туркменистана: Закон № 222-1 от 12 июня 1997 г. *UNODC*: официальный веб-сайт. URL: <https://www.unodc.org/tldb/pdf/TurkmenistanCriminalCodeRussian.pdf> (дата звернения: 08.07.2020).
47. Уголовный кодекс Турции / предисл. Н. Сафарова, Х. Аджара; науч. ред. и пер. с турец. Н. Сафарова, Х. Бабаева. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 374 с.
48. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германия / науч. ред. и вступ. статья Д. А. Шестакова; предисл. Г.-Г. Йешека; пер. с нем. Н. С. Рачковой. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 524 с.
49. Уголовный кодекс Франции / науч. ред. Л. В. Головкин, Н. Е. Крылова; пер. с фр. и предисл. Н. Е. Крыловой. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 650 с.
50. Уголовный кодекс Чеченской Республики Ичкерия: утвержден Указом Президента ЧРИ от 1996.07.08 № 82. Б.м., 1996. 78 с.
51. Уголовный кодекс Швейцарии / науч. ред., предисл. и пер. с нем. А. В. Серебренниковой. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 350 с.
52. Уголовный кодекс Швеции / науч. ред.: Н. Ф. Кузнецова, С. С. Беляев; пер. С. С. Беляева. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 320 с.
53. Уголовный кодекс штата Нью-Йорк: принят в 1965 г.; вступил в силу в 1967 г. *Всеобщая история государства и права* (Источники права): информ. веб-сайт. URL: <http://constitutionallaw.ru/?p=1337> (дата звернения: 08.09.2019).
54. Уголовный кодекс штата Техас (с изм. и доп. на 1 июля 2003 г.) / науч. ред., предисл. И. Д. Козочкина; пер. с англ. Д. Г. Осипова, И. Д. Козочкина. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006. 576 с.
55. Уголовный кодекс Эстонской Республики / науч. ред. и пер. с эстон. В. В. Запевалова; вступ. ст. Н. И. Мацнева. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 262 с.
56. Уголовный кодекс Японии (с изменениями и дополнениями на 1 января 2002 г.) / науч. ред. и предисл. А. И. Коробеева; пер. с яп. В. Н. Еремина. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 226 с.
57. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года / сост. проф. Н. С. Таганцева. 7-е изд., пересмотр. и доп. Санкт-Петербург: Тип. М. М. Стасюлевича, 1892. 796 с.
58. Algeria: Code Pénal: promulgué par l'Ordonnance n 66-156 du 18 Safar 1386 correspondant au 8 juin 1966). *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=228301#LinkTarget 57015 (дата звернения: 14.07.2020).

59. Arizona State: Title 13 – Criminal Code. *USTIA US Law*. URL: <http://law.justia.com/codes/arizona/2005/title13/title13.html> (дата звернення: 22.10.2020).
60. California Penal Code. *California Legislative Information*. URL: <http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=pen&group=00001-01000&file=2-24> (дата звернення: 12.09.2020).
61. Canada: Criminal Code: R.S.C., 1985, c. C-46 (Current to March 20, 2017; Last amended on June 17, 2016. *Justice Laws Website*. URL: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5283/file/Canada_Criminal_Code_EN_FR_12.2013.pdf (дата звернення: 02.10.2020).
62. Chile: Código Penal (Ley N° 18.742, modificada por última vez por la Ley N°20.526 del 13 de agosto de 2011. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=125915 (дата звернення: 11.04.2019).
63. Code of Alabama 1975. *Legislature State*. URL: <http://alisondb.legislature.state.al.us/alison/codeofalabama/1975/coatoc.htm> (дата звернення: 26.03.2019).
64. Code of Virginia. *LIS: Virginia law*. URL: <http://law.lis.virginia.gov/vacode/title18.2/chapter1/> (дата звернення: 15.04.2019).
65. Code Pénal Marocain: Dahir n 1-59-413 du 28 jourmada II 1382 (26 novembre 1962) portant approbation du texte du code pénal. *Bulletin Officiel*. 5 juin 1963. N 2640. URL: <https://www.legal-tools.org/en/browse/record/2b27b3/> (дата звернення: 10.03.2020).
66. Código Penal de Puerto Rico: Ley Núm. 146 de 30 de julio de 2012. *Lex Juris*. URL: <http://www.lexjuris.com/lexlex/Leyes2012/CodigoPenal2012.pdf> (дата звернення: 16.02.2020).
67. Código Penal of Uruguay: Date of Enacted – December 4, 1933. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=196342#LinkTarget_251 (дата звернення: 12.03.2020).
68. Criminal Code (KZ-1) of the Republic of Slovenia: This Act shall enter into force on 1 November 2008. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.kipo.ke.wipo.net/wipolex/ru/text.jsp?file_id=180880 (дата звернення: 04.03.2019).
69. Criminal Code Act 1995 of Australia: Act No. 12 of 1995 (Compilation was prepared on 11 November 2002). *Office of Legislative Drafting / Attorney-General's Department*. Canberra, 2002. 284 p.
70. Criminal Code of Bosnia and Herzegovina: Pursuant to the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina (18 June 2003) and at session of the House of Representatives (27 June 2003). *Official Gazette of Bosnia and Herzegovina*. No. 37/03. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/46b8dc/pdf/> (дата звернення: 12.04.2020).
71. Criminal Code of Mongolia: came into force on 1 September, 2002. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=183247 (дата звернення: 13.05.2020).
72. Criminal Code of the Republic of Albania: Law No. 7895, dated 27 January 1995). *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/al/al037en.pdf> (дата звернення: 11.03.2020).
73. *Criminal Code* of the Republic of Hungary: Act C of 2012. *Refworld*. URL: <http://www.refworld.org/pdfid/4c358dd22.pdf> (дата звернення: 17.10.2019).
74. Criminal Code of the Republic of Romania: Lav #286 of 17 July 2009. *OSCE*. URL: http://www.legislationline.org/.../Romania_Criminal_Code_am2012 EN.pdf (дата звернення: 19.04.2020).
75. Estados Unidos Mexicanos: Código Penal Federal: Última reforma publicada DOF 19-08-2010. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=199696 (дата звернення: 23.05.2019).
76. Florida State: Title XLVI: Crimes. *Online Sunshine*. URL: http://www.leg.state.fl.us/statutes/index.cfm?App_mode=Display_Statute&URL=0700-0799/0775/0775ContentsIndex.html&StatuteYear=2015&Title=-%3E2015-%3EChapter%20775 (дата звернення: 24.02.2019).

77. Grand-Duché de Luxembourg: Code Pénal (10 juillet 2016): Loi du 16 juin 1879. *OSCE*. URL: <http://www.legislationonline.org/documents/section/criminal-codes> (дата звернення: 04.12.2019).
78. Greek Penal Code: has been enacted in 1950 by Law 1492/1950; entered into force on 1 January 1950. *Stanford University: Search Works Catalog*. URL: <https://searchworks.stanford.edu/view/1770762> (дата звернення: 11.10.2020).
79. Idaho Peace Officer Standards and Training Council: Criminal Code. *Peace Officer Standarts & Training*. URL: <https://www.post.idaho.gov/Pubs/documents/2014%20Criminal%20Code%20Index%20With%20Elements.pdf> (дата звернення: 22.10.2020).
80. Indiana Code: Criminal Law and Procedure. *Indiana General Assembly*. URL: <https://iga.in.gov/legislative/laws/2015/ic/titles/035/> (дата звернення: 20.12.2019).
81. Introduction to the Laws of Timor-Leste: Criminal Law. *Asia Foundation Timor-Leste Education Project / USAID*, 2013. 48 p. URL: <http://web.stanford.edu/group/tilep/cgi-bin/wordpress/wp-content/uploads/2013/09/Timor-Leste-Criminal-Law.pdf> (дата звернення: 11.10.2020).
82. Iowa Code – 2016: Criminal Law and Procedure. *Iowa Legislature*. URL: <https://www.legis.iowa.gov/law/iowaCode/chapters?title=XVI&year=2016> (дата звернення: 23.12.2019).
83. Kentucky Revised Statutes. *Kentucky Legislature*. URL: <http://www.lrc.ky.gov/statutes/chapter.aspx?id=39365><http://www.lrc.ky.gov/statutes/chapter.aspx?id=39365> (дата звернення: 21.12.2019).
84. Mali Code pénal: loi n. 61-99 AN-RM du 3 août 1961). *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=193676 (дата звернення: 03.10.2020).
85. Michigan Penal Code. *Michigan Legislature*. URL: [http://www.legislature.mi.gov/\(S\(qd2xrhzuzcfmc2euq5g54xuw\)\)/mileg.aspx?page=getObject&objectName=mcl-Act-328-of-1931](http://www.legislature.mi.gov/(S(qd2xrhzuzcfmc2euq5g54xuw))/mileg.aspx?page=getObject&objectName=mcl-Act-328-of-1931) (дата звернення: 12.10.2020).
86. Paraguay: Código Penal: Ley N° 1.160/97, Código Penal. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=224790 (дата звернення: 06.10.2020).
87. Penal Code of Cuba of 1987. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=900> (дата звернення: 15.10.2019).
88. Penal code of the Kingdom of Italy: as approved by Royal decree of October 19, 1930 (in force from July 1, 1931). Great Britain: H. M. Stationery Office in London, 1931. 218 p.
89. Pennsylvania Legislation: Title 18. Crimes and Offenses. *Pennsylvania General Assambly*. URL: www.legis.state.pa.us/cfdocs/legis/LI/consCheck.cfm?txtType=HTM&ttl=18 (дата звернення: 22.02.2019).
90. Republic of Malta: Criminal code: The Order-in-Council of the 30th of January, 1854 as consolidated in 2010. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=197901 (дата звернення: 27.09.2019).
91. Republic of Yemen: Criminal Law and Procedure: Republican Decree for Law No 12 for the Year 1994 Concerning Crimes and Penalties. *ICC: International Criminal Court*. URL: <https://www.legal-tools.org/en/browse/record/558776/> (дата звернення: 16.10.2020).
92. República Federativa do Brasil: Código Penal: Decreto-Lei n. 2.848 de 7 de Dezembro de 1940). *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=332216 (дата звернення: 15.04.2020).
93. Republike Hrvatske: Kazneni Zakon: No: 71-05-03/1-11-2, 21. listopada 2011. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=301780 (дата звернення: 10.07.2020).
94. Sénégal Code pénal: Loi de base No. 65-60 du 21 juillet 1965 portant Code Pénal du Sénégal. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=181502 (дата звернення: 04.10.2020).

95. Slovakia: Criminal Code: Act No. 300/2005 Coll.; as amended up to Act No. 313/2011 Coll. *WIPO: World Intellectual Property Organization*. URL: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=15571> (дата звернення: 20.12.2020).
96. State of Delaware: Crimes and Criminal Procedure. *State of Delaware*. URL: <http://delcode.delaware.gov/title11/> (дата звернення: 21.10.2020).
97. State of Rhode Island: Criminal Offenses. *State of Rhode Island General Assembly*. URL: <http://webserver.rilin.state.ri.us/Statutes/TITLE11/INDEX.HTM> (дата звернення: 12.06.2020).
98. Strafgesetzbuch: vom 24. Juni 1987. *Liechtensteinisches Landesgesetzblatt Jahrgang*. 1988. Nr. 37. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=234957 (дата звернення: 02.10.2020).
99. Tennessee Code Unannotated. *Lexis Research System*. URL: <http://www.lexisnexis.com/hottopics/tncode/> (дата звернення: 22.03.2020).
100. The Portuguese Penal Code (General Part): was promulgated in 19826 / E. Ramalho, W. Th. Gilman // Verbo Juridico portal de direito. Outubro de 2006. URL: <https://www.verbojuridico.net/download/portuguesepenalcodigo.pdf> (дата звернення: 18.03.2020).

11.2. Словники, енциклопедії та довідкові видання

1. Амнезія. *Центр сімейної медицини: інформаційний портал*. URL: <http://www.centrmec.com/questions/library/detail.php?ID=20414> (дата звернення: 12.10.2020).
2. Безрукова В. С. Основы духовной культуры (энциклопедический словарь педагога). Екатеринбург, 2000 // Академик: словари и энциклопедии. URL: http://spiritual_culture.academic.ru/ (дата звернення: 18.05.2020).
3. Библик С. П., Сютя Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання: бл. 35 000 слів і словосполучень / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник / НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького; ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: Юридична думка, 2007. 992 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 [слів] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
6. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. Т. 1. Наука логики / отв. ред. Е. П. Ситковский; пер. Б. Г. Столпнера. Москва: Мысль, 1975. 452 с.
7. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. Т. 3. Философия духа / отв. ред. Е. П. Ситковский; пер. Б. А. Фохта. Москва: Мысль, 1977. 471 с.
8. Головин С. Ю. Словарь практического психолога (около 2000 терминов). Минск: Харвест, 1998. 551 с.
9. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологический словарь-справочник. Минск: Харвест; Москва: Аст, 2001. 576 с.
10. Екстремальний. *E-slovník* (Електронний тлумачний словник української мови). URL: <http://eslovnuk.com/екстремальний> (дата звернення: 04.06.2020).
11. Иллюстрированная энциклопедия религий: в 2-х т. / под ред. Д. П. Шантепи де ля Соссей. Москва: Изд. отд. Спасо-Преобр. Валаамского монастыря, 1992. Т. 1. 416 с.
12. Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов. Москва: Эксмо-Пресс, 2000. 1308 с.
13. Конт-Спонвиль А. Философский словарь. Москва: Этерна, 2012. 752 с.
14. Краткая философская энциклопедия / ред.-сост.: Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко. Москва: Изд. группа «Прогресс», 1994. 576 с.
15. Любима Т. Я. Конформізм соціальний. *Енциклопедія сучасної України* / Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. 2013. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=3239 (дата звернення: 17.09.2020).
16. Монотеїзм. *Філософія і релігієзнавство: інформаційний веб-портал*. URL: <http://tureligious.com.ua/monotejizm/> (дата звернення: 22.10.2020).

17. Навроцький В. О., Тростюк З. А. Тлумачний словник Особливої частини кримінального законодавства України / Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 1997. 127 с.
18. Немов Р. С. Психологический словарь. Москва: Владос, 2007. 560 с.
19. Новейший философский словарь / сост. и гл. науч. ред. А. А. Грицанов. 3-е изд., испр. Минск: Книжный Дом, 2003. 1280 с.
20. Пархоменко Н. М. Конформізм. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2001. Т. 3: К–М. 792 с.
21. Правила святого Василя Великого // Книга Правил святих апостолів, вселенських і помісних соборів, і святих отців / пер. С. М. Чокалюк. Київ: Преса України, 2008. 367 с.
22. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища школа, 1982. 216 с.
23. Психологія мас. *ПСИХОЛОГІС: енциклопедія практичної психології*. URL: http://psychologis.com.ua/psihologiya_mass.htm (дата звернення: 26.09.2019).
24. Радугин А. А. Хрестоматія по філософії: учеб. пособ. *Библиотека RIN.RU*. URL: <http://lib.rin.ru/doc/i/18048p.html> (дата звернення: 12.09.2020).
25. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наукова думка, 2000. 662 с.
26. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід та ін.; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 8: Природа–Ряхтливий / ред.: В. О. Винник, В. В. Жайворонок, Л. О. Родніна, Т. К. Черторизька. 1977. 928 с.
27. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 5: Н–О / ред.: Л. А. Юрчук, В. О. Винник. 1974. 840 с.
28. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід та ін.; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1: А–В / ред.: П. Й. Горещкий, А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, Н. І. Швидка. 1970. 799 с.
29. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід та ін.; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 4: І–М / ред.: А. А. Бурячок, П. П. Доценко. 1973. 840 с.
30. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід та ін.; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 7: Поїхати–Приробляти / ред.-упоряд.: О. Є. Марцинківська, Л. О. Родніна, В. М. Русанівський та ін. 1976. 723 с.
31. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід та ін.; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 10: Т–Ф / ред.: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк. 1979. 658 с.
32. Словник юридичних термінів і понять: навч. посіб. / О. В. Бермічева, Т. В. Варфаломєєва, Р. В. Вереша та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка, З. В. Ромовської. Київ: Юстініан, 2013. 600 с.
33. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
34. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. 752 с.
35. УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія / Б. Антоняк та ін.; голова редкол. М. Попович. 2-е вид., допов. Київ: Всеуито; Львів: Атлас, 2001. 1575 с.
36. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (голова), Є. К. Бистрицький, М. О. Булатов та ін.; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
37. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, М. П. Зяблюк, В. П. Горбатенко та ін. Київ: Українська енциклопедія, 1998. Т. 2: Д–Й. 744 с.
38. *Юридична психологія*. Словник: довідкове видання / Д. О. Александров та ін.; за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва. 2-е вид., уточн. та допов. Київ: КНТ, 2008. 224 с.
39. *Юридичні терміни: тлумач. слов.* / В. Г. Гончаренко та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка. 2-ге вид., стер. Київ: Либідь, 2004. 320 с.

40. Юрчук В. В. Современный словарь по психологии. Минск: Современное слово, 1998. 768 с.

11.3. Література до окремих тем

До теми 1.

1. Вереша Р.В. Неконституційні положення Конституції України та їх кримінально-правове значення // Вісник Академії адвокатури України. – число 3 (22). – 2011. – С. 123-127.
2. Вереша Р.В. Основні принципи конституційно-правового регулювання охоронних відносин // Матеріали Всеукраїнського круглого столу: «Гарантії забезпечення прав і свобод людини та правові проблеми запобігання корупції в Україні в умовах євроінтеграції» (Біла Церква, 6 грудня 2018 року). – Біла Церква : Факультет права та лінгвістики Білоцерківського національного аграрного університету, 2018. С. 6-8.
3. Гацелюк В.О. реалізація принципу законності кримінального права України (загальні засади концепції): Монографія / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ; наук. ред. д-р юрид. наук, проф. С.С. Яценко). - Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. - 280 с.
4. Гришук В.К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії і методології. - Л.: Світ, 1992. - 168 с.
5. Гуторова Н.О. Виникнення правовідносин як стадія механізму правового регулювання і кримінально-правової охорони державних фінансів України // Держава і право. - 2003. - Вип. 19. - С. 417-422.
6. Гуторова Н.О., Дорош Л.В., Сенаторов М.В. Кримінальне право України: фундаментальні та прикладні проблеми // Питання боротьби зі злочинністю: Збірник наукових праць. - 2005. - Вип. 10. - С. 20-33.
7. Козаченко О. Теоретичне визначення змісту та меж застосування кримінально-правових заходів // Право України. - 2005. - № 10. - С.41-43.
8. Коржанський М. Про принципы уголовного права Украины // Право України. - 1995. - № 11. - С. 69-72.
9. Костенко О.М. Кримінально-правова доктрина в Україні: перспективи розвитку // Часопис Київського університету права. - 2005. - № 4. - С. 180-183.
10. Лиховая С.Я. Теоретические проблемы систематизации и классификации в уголовном праве // Системность в уголовном праве. Материалы II Российского Конгресса уголовного права, состоявшегося 31 мая - 1 июня 2007 г. - М.: ТК Велби, Проспект, 2007. - С. 234-236.
11. Лукашик Б.С. До питання про значення принципів кримінального права України // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. - 2003. - Вип. 3. - С. 91-98.
12. Навроцький В.О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.). - К.: Атіка, 2001. - 272 с.
13. Наден О.В. До питання про поняття кримінально-правового регулювання // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. - 2005. - № 1.-С. 154-158.
14. Наден О.В. Об'єкт кримінально-правового регулювання (об'єкт кримінального права як галузі права) // Держава і право. - 2005. - Вип. 28. -С. 523-532.
15. Панов М.І. Понятійні апарати наук кримінального циклу: співвідношення і взаємозв'язок // Вісник Академії правових наук України. - 2000. - № 4. - С. 37-45.
16. Шапченко С.Д. Системне узгодження окремих положень Загальної та Особливої частин Кримінального кодексу України як один з напрямів його комплексного удосконалення // Кримінальне право України. - 2006. - № 2. - С. 19-21.
17. Шапченко С.Д. Принцип верховенства права і Кримінальний кодекс України 2001 року: деякі теоретичні, законодавчі та правозастосовчі проблеми // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. - 2002. - № 5. - С. 85-92.
18. Яценко С. Конституційний принцип презумпції невинуватості та інститут кримінальної відповідальності в праві України і деяких інших європейських держав: порівняльний аспект // Вісник Конституційного Суду України. - 2005. - № 2. - С. 51-58.

19. Roman Veresha G principals of criminal law: international legal aspect (Основні принципи кримінального права: міжнародно-правовий аспект) // Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues – Vol. 21, Issue 3, 2018. E-pp. 1544-0044-21-3-206.

До теми 2.

1. Антологія української юридичної думки: В 10 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. - Том 7: Кримінальне право. Кримінальний процес / Упорядники: О.М. Костенко, О.О. Кваша; відп. ред. О.М. Костенко. - К.: Юридична книга, 2004. - С. 46-115, 205-232, 249-301, 337-478, 553-615.
2. Антологія української юридичної думки: В 10 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. - Т. 9: Юридична наука радянської доби / Упорядники: В.Б. Авер'янов, О.М. Костенко, В.П. Нагребельний, В.Ф. Погорілко, К.О. Савчук, І.Б. Усенко, Г.М. Тимченко; відп. ред. В.П. Нагребельний. - К.: Юридична книга, 2004. - С. 536-560, 574-594, 653-675.
3. Брайнин Я.М. Уголовный закон и его применение. – М.: Юрид. лит., 1967. - С. 6-89, 211-239.
4. Воробей П.А., Норманський М.Й., Щупаковський В.М. Завдання і дія кримінального закону. - К.: Генеза, 1997.-157с.
5. Вереша Р.В. Кримінально-правове значення окремих положень Конституції України // Вісник Академії адвокатури України. – число 3 (25). – 2012. – С.186-189.
6. Кісілюк Є. Кримінальне законодавство доби Центральної Ради // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 5. - С. 101-103.
7. Костицький М. Теоретичне та практичне значення рішень Конституційного Суду України для реалізації норм кримінального права // Вісник Конституційного Суду України. - 2005. - № 2. - С. 79-82.
8. Лихова С.Я. Актуальні проблеми співвідношення поняття «кримінальний закон» та інших джерел кримінального права (відповідно до проекту КК України) // Законодавство України: проблеми та перспективи. - Вип. 2. - К., 2002. - С. 22-26.
9. Лихова С. Конституція України та кримінальне законодавство України (окремі питання взаємодії) // Вісник Конституційного Суду України. - 2005 - № 2. - С. 95-100.
10. Майоров І. Імплементція норм міжнародного гуманітарного права в кримінальне законодавство України // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: Матеріали науково- практичної конференції. - К, 1998. - С. 394-398.
11. Моїсєєв О.І. Коло осіб, на яких поширюється кримінальна юрисдикція України відповідно до принципу громадянства // Життя і право. - 2005. - № 2. - С. 60-64.
12. Навроцький В.О. Врахування вироку суду іноземної держави в Україні // Життя і право. – 2004. – № 1. – С. 46-54.
13. Навроцький В.О. Опублікована судова практика у кримінальних справах - джерело права // Кримінальне право України. - 2006. - № 1. - С. 116-125.
14. Пономаренко Ю.Л. Чинність і дія кримінального закону в часі: Монографія. - К.: Атіка, 2005. - 288 с.
15. Свистуленко М.П. Історія становлення та розвитку видачі злочинців як правового інституту // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. - 2003. – М. 54.-С. 136-139.
16. Свистуленко М.П. Екстрадиція (видача злочинців) як правова категорія // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. - К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2004. - Вип. 57. - С. 86-89.
17. Тихий В.П. Кримінальне право України і конституційне право України // Вісник Конституційного Суду України. - 2005. - № 2. - С. 63-72.
18. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. - К.: Атіка, 2005. - 331 с.
19. Хавронюк М.І. Конституції європейських держав як джерела кримінального законодавства // Законодавство України. Науково- практичні коментарі. - 2005. - № 12. - С. 53-91.

20. Шалгунова С.А., Березняк В.С. Проблемні питання правового визначення терміна «екстрадиція» // Науковий вісник Юридичної академії МВС України. - 2005. - 3. - С. 380-387.
21. Яценко С.С. Ніякого покарання без закону (ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основних свобод): аспекти реалізації // Вісник Конституційного Суду України. - 2000. - № 5. - С. 79-88.
22. Яценко С.С. Аспекти реалізації положень статті 7 Конвенції про захист прав людини та основних свобод / Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. - 2001. - № 1 (4). - С. 27-36.
23. Яценко С. С. Конвенція про передачу засуджених осіб // Юридична енциклопедія. - Т. 3: К - М. - К.: Укр. енциклопедія, 2001. - С. 237-238.

До теми 3.

1. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 68-113.
2. Вереша Р.В. Поняття та підстава кримінальної відповідальності // Право України. – № 12. – 2006. – С. 97-103.
3. Кривошеин П.К. Преступление: Историческое исследование. - Киев: УАВД, 1993.- 72 с.
4. Севастьянова Т.Є. Значення розмежування малозначного діяння та злочину невеликої тяжкості на стадії порушення кримінальної справи // Держава і право. - 2004. - Вип. 27. - С. 462-467.
5. Панов М.І., Тихий В.П. Поняття злочину (коментар до Кримінального кодексу України) // Вісник Конституційного Суду України. - № 1.- С. 88-95.
6. Тихий В.П., Панов М.І. Злочин, його види та стадії: науково-практичний коментар. - К.: Видавничий дім «Промінь», 2007. - 40 с.
7. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе: Часть Общая. К.: Наукова думка, 1985. - С. 29-41.
8. Хейлик В.В., Биструшкін О.С. Щодо класифікації злочинів у Кримінальному кодексі України // Держава і право. - 2003. - Спецвипуск. - С.236-238.
9. Чубарев В.Л. Тяжесть преступного деяния. - К.: Вища школа, 1992. - 171 с.
10. Шевченко Є.В. Злочини з похідними наслідками: Монографія. - Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2005. - 216 с.

До теми 4.

1. Андрушко П.П. Кваліфікація злочинів: поняття та види // Вісник прокуратури. - 2003. - № 12. - С. 48-55.
2. Берзін П.С. Грошові обчислення в кримінальному праві України: навч. посіб. - К.: Вид. Паливода А.В., 2009. - 116 с.
3. Брайнін Я.М. Основні питання загального вчення про склад злочину. - К.: Вид-во Київського ун-ту, 1964. - 188 с.
4. Брич Л.П. Значення ознак суб'єкта для розмежування складів злочинів // Проблеми пенітенціарної теорії та практики. - 2005. - № 10. -С. 214-221.
5. Вереша Р.В. Кваліфікаційні помилки // Проблеми юридичної кваліфікації (теорія і практика): Матеріали міжнародної наукової конференції 20 травня 2010 р. – Вісник Академії адвокатури України. – число 1(17). – 2010. – С. 164 – 166.
6. Коржанський М.И. Кваліфікація злочинів: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2002. - С. 3-113.
7. Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві. Міжнародний симпозіум, 12-13 вересня 2008 р. Тези і реферати доповідей, тести повідомлень, 2008. - 352 с.
8. Кузнецов В.В., Савченко А.В. Теорія кваліфікації злочинів: Підручник. - 2-е вид., перероб. / За заг. ред. професорів Є.М. Моїсєєва та О.М. Джужи; наук. ред. к.ю.н., доц. І.А. Вартилицька. - К.: КНТ, 2007. - 300 с.
9. Малярєнко В.Т. Про кваліфікацію діяння при порушенні кримінальної справи.// Вісник Верховного Суду України. - 2000. - № 5. - С. 39-43.

10. Марін О.К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм: Монографія. - К.: Атіка, 2003. - 224 с.
11. Марітчак Т.М. Помилки у кваліфікації злочинів: Монографія. - К.: Атіка, 2004. - 186 с.
12. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 704 с.
13. Тарарухин С.А. Квалификация преступлений в судебной и следственной практике. - К.: Юрінком, 1995. - 208 с.
14. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе: Часть Общая. - К.: Наукова думка, 1985. - С. 41-80.
15. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. - К.: Атіка, 2005. - 332 с.
16. Шапченко С.Д. Кваліфікація злочинів як соціально-правове явище: основні юридичні аспекти // Альманах кримінального права: збірник статей. / Відповід. ред. П.П. Андрушко, П. С. Берзін. - К.: Правова єдність, 2009. - Вип. 1. - С. 415-423.

До теми 5.

1. Андрушко П.П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення // Наука і правоохорона. 2008. - № 1. - С. 55-62.
2. Берзін П.С. Механізм утворення змін в об'єкті кримінально-правової охорони: загальна характеристика // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14). - С. 275-279.
3. Борисов В.І. Склад злочину як правова модель // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1 (14). - С. 254-256.
4. Брич Л.П. Роль складу злочину у розмежуванні в кримінальному праві // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14). - С.267-269.
5. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 129-141.
6. Дзюба В.Т. Проблема потерпілого від злочину в кримінальному праві України // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теоретико-прикладні проблеми протидії організованим злочинності та злочинам терористичної спрямованості». Львівський юридичний інститут. 8-9 квітня 2005 р. - 2005. - Ч. 1. - С. 144-152.
7. Дзюба В.Т. Концептуальні засади кримінально-правової охорони потерпілого, жертви, постраждалого // Альманах кримінального права: Збірник статей / Відповід. ред. П.П. Андрушко, П.С. Берзін. - К.: Правова єдність, 2009. - Вип. 1. - С. 191-217.
8. Дудоров О.О. Про місце банкетної диспозиції кримінально-правової заборони у конкретизації змісту складу злочину // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14). - С. 257-260.
9. Єфремов С.О. Склад злочину та співучасть у злочині // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14). - С. 270-272.
10. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. - М.: Академия МВД СССР, 1980. - 246 с.
11. Лашук Є.В. Про поняття предмета злочину // Держава та право очима молодих дослідників: Матеріали міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів Київського національного університету імені Тараса Шевченка (29-30 листопада 2001 р.). - К., 2003. - С.446-449.
12. Лихова С.Я. Права, свободы, интересы как объект преступления (проблемы терминологии) // Материалы четвертой международной научно-практической конференции «Уголовное право: стратегия развития в XXI веке» - Москва: Московская государственная юридическая академия, 2007. - С. 84-88.

13. Навроцький В.О. Склад злочину: юридична фікція чи правова реальність? // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14). - С. 237- 239.
14. Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления: Методологические аспекты: - М.: НОРМА-М, 2001. - 208 с.
15. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / Колектив авторів; за заг. ред. Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова. - Х.: Кроссруд, 2008. - 364 с.
16. Рябчинська О.П. Значення складу злочину для кримінально-правової кваліфікації // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14).-С. 264-266.
17. Савченко А.В. Склад злочину: проблеми визначення конструктивних елементів та ознак // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14).-С. 261-263.
18. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві / За наук. ред. докт. юрид. наук, проф., акад. АПрН України В.І. Борисова. - Х.: Право, 2006. - 208 с.
19. Стрельцов Є.Л. Склад злочину: традиційне та нове // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14). - С. 250-253.
20. Тацій В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. - Х., 1988. - 182 с.
21. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: Навч. посібник. - Х.: Вища пік. Изд-во при ХГУ, 1994. - 75 с.
22. Тихий В.П. Підстава кримінальної відповідальності // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14). - С. 244-245.
23. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе: Часть Общая. - К.: Наукова думка, 1985. - С. 81-105.
24. Фесенко Є.В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони: Монографія. - К.: Атіка, 2004. - С. 38-87.
25. Фесенко Є.В. Об'єкт злочину під кутом зору теорії цінностей, а також опонентів цієї концепції // Адвокат. - 2003. - № 6. - С. 9-12.
26. Фесенко Є.В. Проблеми структури об'єкта як елемента складу злочину // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України, 2009. - Число 1(14). - С. 234-236.
27. Хавронюк М.І. Відсутність складу злочину: кримінально-правовий аспект // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14). - С.246-249.
28. Шапченко С.Д. Склад злочину як кримінально-правовий феномен: сутність та основні форми існування // Вісник Академії адвокатури України. К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14). - С. 240-243.

До теми 6.

1. Багіров С.Р. Причинний зв'язок, ускладнений втручанням привхідних сил (на прикладі транспортних злочинів) // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. - К.: КІВС, 2004. - № 9. - С. 155-163.
2. Беньківський В.О. Проблемні питання об'єктивної сторони злочину // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. - 2000. - Вип. 37. - С. 62-64.
3. Берзін П.С. Особливості «інверсійної (негативної) форми» відображення наслідків у складі злочину: формальнологічні та внутрішньосистемні аспекти // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві. Міжнародний симпозіум, 12-13 вересня 2008 р. Тези і реферати Доповідей, тести повідомлень. - Л., 2008. - С.202-206.

4. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 141-162.
5. Миколенко О.М. Суспільно небезпечні наслідки як факультативна ознака складу злочину // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. - 2005. - № 2. - С. 98-101.
6. Мошкош Я. Зміст та об'єктивні форми злочинної дії // Право України. - 1996. - № 11. - С. 53-57.
7. Музика А.А., Багіров С.Р. Причинний зв'язок у кримінальному Праві: сучасний стан проблеми // Альманах кримінального права: збірник статей. / Відповід. ред. П.П. Андрушко, П.С. Берзін. - К.: Правова єдність, 2009. - Вип. 1. - С. 324-367.
8. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. - Х.: Вища школа, 1982. - 161 с.
9. Сичов П. Обстановка вчинення злочину: проблемні питання // Право України. - 1998. - № 6. - С. 106-107.
10. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе: Часть Общая. - К.: Наукова думка, 1985. - С. 106-141.
11. Ярмыш Н.Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ). - Х.: Право, 2003. - 512 с.
12. Яценко С.С. Наслідки злочину // Юридична енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2002. - Т. 4: Н-П. - С. 70-71.

До теми 7.

1. Васильєв А.А. Моделі осудності у кримінальному праві // Актуал. пробл. сучасної науки в дослідженнях молодих учених: 36. наук. Пр.-Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ. - 2005. - С. 127-129.
2. Вереша Р. В. Суб'єкт злочину: Науково-практичний посібник. К.: Алерта, 2014. 44 с.
3. Вереша Р. В. Суб'єктивна сторона складу злочину та суб'єктивні ознаки злочину: основи визначення змісту та юридичне значення // Наукове забезпечення захисту прав та свобод громадян України в умовах інтеграції в Європейський простір : Матеріали Всеукраїнської конференції (Львів, 25 жовтня 2018 р.). - Львів: Кафедра кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка». С. 136-138.
4. Бурдін В.М. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сп'яніння: Монографія. - К.: Атіка, 2005. - 160 с.
5. Бурдін В.М. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сильного душевного хвилювання // Життя і право. - 2005. - № 5. - с. 68-74.
6. Зайцев О.В. Обмежена осудність у кримінальному праві України: Монографія. - Х.: Майдан, 2007. - 240 с.
7. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: Научно-практическое издание. - К.: Юринком Интер, 1999. - С. 3-53, 116-138.
8. Козаченко О. Застосування інших кримінально-правових заходів, як альтернатива кримінальної відповідальності юридичних осіб // Підприємництво, господарство і право. - 2005. - № 2. - С. 39-41.
9. Магарін М.С., Бараненко Д.В. Суб'єкт злочину за новим кримінальним законодавством України / За ред. д.ю.н., проф. Є.Л. Стрельцова. - Одеса: Астропринт, 2001. - 104 с.
10. Мельник В. До проблеми обмеженої осудності // Право України. - 1999. - № 1. - С. 102-105.
11. Меркулова В.О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності: Монографія / Одеський юридичний інститут Національного університету внутрішніх справ. - О.: НДРВВ ОЮІ НУВС, 2003. - 281 с.
12. Мірошніченко Н., Орловська Н. Обмежена осудність та її законодавче вирішення // Право України. - 1997. - № 7. - С. 23-24, 29.
13. Музика А. Ще раз про обмежену осудність // Право України. - 1998. - № 4. - С. 38-41, 49.

14. Нежурбіда С.І. До питання про зміну визначення неосудності в Кримінальному кодексі України // Науковий вісник Чернівецького університету: 36. наук. пр. - Вип. 402: Правознавство. - Чернівці: Рута, 2007. - С. 106-110.
15. Савченко А.В. Юридична особа як суб'єкт злочину: питання реформування кримінального законодавства // Реформування правової системи України: проблеми і перспективи розвитку в контексті європейських інтеграційних процесів. Міжнародна науково-практична конференція. Збірник наукових праць. - К.: Національна академія управління, 2004. - Ч. 2. - С. 464-469.
16. Терентьев В.И. Уголовная ответственность специального субъекта преступления по уголовному праву Украины: Монография / Одесская над. юрид. акад., Николаев. учеб. центр. - Николаев, 2004. - 189 с.
17. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе: Часть Общая. - К.: Наукова думка, 1985. - С. 142-159.
18. Устименко В.В. Специальный субъект преступления. - Х.: Вища школа. Из-во при ХГУ, 1989. - 104 с.
19. Хавронюк М.І. Деякі проблеми визначення суб'єкта злочину за Кримінальним кодексом України // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. - 2004. - № 9. - С. 134-148.

До теми 8.

1. Вереша Р.В. Вчення про суб'єктивну сторону злочину: монографія. К.: Алерта, 2018. 1106 с.
2. Вереша Р.В. Теоретико-прикладні аспекти суб'єктивної сторони складу злочину: монографія. Київ: Алерта, 2017. 568 с.
3. Воробей П. А. Теорія і практика кримінально-правового ставлення в вину: Монографія. - К.: Вид-во НАВС України, 1997. - 184 с.
4. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: Научно-практическое издание. - К.: Юринком Интер, 1999. - С. 54-83, 106-116, 138-194.
5. Зелинский А.Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении. - Харьков: Вища школа, 1986. - С. 3-128.
6. Зелінський А.Ф., Коржанський М.Й. Корислива злочинна діяльність. - К.: Генеза, 1998. - С. 20-119.
7. Коржанський М.Й. Презумпція невинуватості і презумпція вини: Монографія. - К.: Атіка, 2004. - 216 с.
8. Музика А., Багіров С. Диференціація відповідальності за необережні злочини з урахуванням різновидів детермінаційних зв'язків // Право України. - 2004. - № 7. - С. 114-118.
9. Нежурбіда С.І. Проблеми вдосконалення законодавчого визначення злочинної необережності // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 105: Правознавство. - Чернівці: Рута, 2001. - С. 96-98.
10. Нежурбіда С. Щодо питання про інтелектуальний момент злочинної самовпевненості // Тези доповідей Міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть». 20 лютого 2003 р., м. Тернопіль. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. - С. 48.
11. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину. - К.: Атіка, 2002. - 144 с.
12. Тарарухин С.А. Установление мотива и квалификация преступления. - К.: Вища школа, 1977. - 151 с.
13. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе: Часть Общая. - К.: Наукова думка, 1985. - С. 160-189.
14. Хавронюк М.І. Дещо про мету, мотив і спрямованість суспільно небезпечного діяння // Життя і право. - 2004. - Л. 4. - С. 60-64.
15. Хавронюк М. Деякі проблеми встановлення вини // Підприємництво, господарство і право. - 2003. - № 2. - С. 79-86.

16. Хавронюк М. Злочини зі складною виною у Кримінальному кодексі України // Підприємництво, господарство і право. - 2003. - С. 9-17.

До теми 9.

1. Берзін П. Про деякі особливості врахування шкоди об'єкту кримінально-правової охорони у специфічній конструкції складу незакінченого злочину // Підприємництво, господарство і право. - 2009. - № 2. - С.126-129.
2. Вереща Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 234-249.
3. Тихий В.П. Проблеми відповідальності за незакінчений злочин // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: Матеріали науково-практичної конференції. - К., 1998. - С. 261-263.
4. Тихий В.П., Панов М.І. Злочин, його види та стадії: науково-практичний коментар. - К.: Видавничий дім «Промені», 2007. - 40 с.
5. Тихий В. Закінчений та незакінчений злочин. Кримінальна відповідальність за незакінчений злочин (коментар статей 13,16 Кримінального кодексу України) // Вісник Конституційного Суду України. - 2004. - № 2. - С. 104-109.
6. Тихий В. Готування до злочину (коментар статті 14 Кримінального кодексу України) // Вісник Конституційного Суду України. - 2004. - № 3. - С. 70-72.
7. Тихий В. Замах на злочин (коментар статті 15 Кримінального кодексу України) // Вісник Конституційного Суду України. - 2004. - № 4. - С. 91-94.
8. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе: Часть Общая. - К.: Наукова думка, 1985. - С. 221-234.
9. Цвіліховський Л. Кваліфікація дій, пов'язаних з відмовою від повторення замаху на злочин: Коментар судової практики з кримінальних справ // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. - 1996. - № 6. - С. 5-6.

До теми 10.

1. Андрушко П., Єфремов С., Шапченко С. Концепція Закону про боротьбу з організованою злочинністю // Радянське право. - 1991. - № 9. - С. 26-31.
2. Бурчак Ф.Г. Соучастие: социальные, криминологические и правовые проблемы. - К.: Вища школа, 1986. - 208 с.
3. Вереща Р.В. Співучасть у злочині: Науково-практичний посібник. К.: Алерта, 2014. - 56 с.
4. Деякі питання провадження у справах про злочини, вчинені організованими злочинними угрупованнями // Вісник Верховного Суду України. - 2001. - № 1. - С. 29-40.
5. Зелинский А.Ф. Криміналізація організованої злочинної діяльності у чинному Кримінальному кодексі України // Право України. - 2003. - № 9. - С. 95-99.
6. Єфремов Є. Різновиди організованих злочинних угруповань // Вісник прокуратури. - 2003. - № 8. - С. 53-58.
7. Єфремов Є. Форми участі в організованій злочинній діяльності // Вісник прокуратури. - 2003. - № 4. - С. 53-58.
8. Єфремов С.О. Причинний зв'язок як об'єктивна ознака співучасті у злочині // Альманах кримінального права: збірник статей. - Вип. 1 / Відп. ред. П.П. Андрушко, П.С. Берзін. - К.: Правова єдність, 2009. - С. 224-248.
9. Єфремов С.О. Склад злочину та співучасть у злочині // Вісник Академії адвокатури України. - К.: Видавничий центр Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1(14). - С. 270-272.
10. Жаровська Г.П. Форми співучасті: критерії розмежування // Тези доповідей і наукових повідомлень науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи розвитку та реалізації законодавства України» (Київ, 19 квітня 2001 р.). - К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. - С. 139-142.
11. Жаровська Г.П. Щодо проблеми диференціації опосередкованого виконавця // Тези доповідей і повідомлень IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (Острого, 28-29 квітня

2005). - Острого: правничий факультет Національного університету «Острозька академія», 2005. - С. 324-325.

12. Кваша О. Організатор злочину. Кримінально-правове та кримінологічне дослідження: Монографія. - К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2003. - 216 с.

13. Лемешко О.М. Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину. - Х.: ФІНИ, 2003. - 160 с.

14. Мантуляк Ю. Основні ознаки організованої групи. Окремі питання визначення змісту // Вісник прокуратури. - 2002. - № 6. - С.25-27.

15. Новицький Г.В. Поняття і форми співучасті у злочині за кримінальним правом України: Науково-практичний посібник. - К.: Вища школа, 2001. - 96 с.

16. Усатий Г.О. Можливості кримінально-правового компромісу у боротьбі з організованою злочинністю. // Збірник наукових праць Харківського Центру вивчення організованої злочинності. - Вип. четвертий. - Х.: Харківський Центр вивчення організованої злочинності при Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого, 2002. - С. 189-213.

17. Хавронюк М., Мельник М. Ознаки і поняття організованої групи та злочинної організації (кримінально-правовий аспект) // Право України. - 2000. - № 4. - С. 59-64.

18. Шапченко С.Д. Деякі питання тлумачення та застосування статті 28 Кримінального кодексу України // Законодавство України: Науково-практичні коментарі. - 2002. - № 3. - С. 116-124.

19. Шапченко С.Д. Співучасть у злочині: постатейний коментар до розділу VI Загальної частини Кримінального кодексу України // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. - 2003. - № 9. - С. 68-110.

До теми 11.

1. Бажанов М.И. Множественность преступлений по уголовному праву Украины. - Х.: Право, 2000. - 128 с.

2. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 274-287.

3. Зінченко І.О., Тютюгін В.І. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання: Монографія / За заг. ред. проф. Тютюгіна В.І. - Х.: Фінн, 2008. - 336 с.

4. Кривошеин П. К. Повторность в советском уголовном праве (теоретические и практические проблемы). - К.: Вища школа, 1990. - 159 с.

5. Стрижевська А.А. Питання співвідношення поняття «множинність злочинів» та системного утворення «повторність, сукупність та рецидив злочинів» у доктрині кримінального права та чинному Кримінальному кодексі України // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали X регіональної науково-практичної конференції. 5-6 лютого 2004 р. - Л.: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2004. -С. 365-368.

6. Стрижевська А.А. Питання загальної характеристики рецидиву злочинів за чинним КК України // Науковий вісник Львівського юридичного інституту МВС України. Матеріали міжнародної конференції «Проблеми коментування кримінального закону». - 2004. - № 2 (2). Додаток 2. - С. 170-177.

До теми 12.

1. Анчукова М.В. Виправданий ризик як обставина, що виключає злочинність діяння: Монографія. - Х.: Вапнярчук Н.М., 2006. - 168 с.

2. Баулин Ю.В. Обстоятельства, исключающие преступность деяния. - Х.: Основа, 1991. - 360 с.

3. Баулин Ю.В. Причинение вреда с согласия «потерпевшего» как обстоятельство, исключающее преступность деяния. - Х.: Кроссрод, 2007.-96 с.

4. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 288-315.

5. Диденко В.П. Правомерность причинения вреда преступнику при задержании. - К.: КВШ МВД СССР, 1984. - 72 с.
6. Дрьомов С.В. Комментар до статті 43 «Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації» Кримінального кодексу України // Кримінальне право України. - 2006. - № 8. - С. 43-47.
7. Дячук С.І. Виконання наказу чи розпорядження у кримінальному праві (основні поняття, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства). - К.: Атіка, 2001 - 176 с.
8. Лемешко О. Здійснення правомірного контролю як спеціальна обставина, що виключає кримінальну відповідальність за потурання злочину // Вісник Академії правових наук України. - 2000. - 3 (22). -С. 217-222.
9. Мантуляк Ю. Конкуренція кримінально-правових норм про обставини, що виключають злочинність діяння // Прокуратура. Людина. Держава. - 2005. - № 7. - С. 53-61.
10. Мантуляк Ю. Визначення змісту правоохоронюваних інтересів у ст. 43 КК України через призму рішень Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 р. // Право України. - 2005. - № 7. - С. 106-109.
11. Мантуляк Ю. Окремі питання конкретизації понять «інші тяжкі наслідки» та «особливо тяжкі наслідки» у процесі кваліфікації злочинів, що вчиняються особами, які виконували спеціальне завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації // Прокуратура. Людина. Держава. - 2004. - № 12. -С. 56-63.
12. Якімець Т. Окремі проблеми законодавчого визначення перевищення меж крайньої необхідності // Право України. - 2005. - № 12. -С. 86-89.

До теми 13.

1. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 316-331.
2. Гуторова Н., Золотарьов А. Деякі особливості застосування загальних видів звільнення від кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності // Підприємництво, господарство і право. - 2004. - № 12. - С. 162-165.
3. Навроцький В.О. Про співвідношення кримінального та кримінально-процесуального законодавства, які регламентують підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності // Альманах кримінального права: збірник статей. - Вип. 1 / Відповід. ред. П.П. Андрушко, П.С. Берзін. - К.: Правова єдність, 2009. - С. 391-400.
4. Наден О.В. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. - Х.: Право, 2003. - 224 с.
5. Скибицкий В.В. Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания. - К.: Наукова думка, 1987. - 183 с.
6. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть Общая. - К.: Наукова думка, 1985. - С. 341-377.
7. Денисова Т.А. Функции уголовного наказания: Монография. - Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2004. - 324 с.
8. Зелинский А.Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении. - Харьков: Вища школа, 1986. - С. 129-150.
9. Маляренко В.Т. Про покарання за новим Кримінальним кодексом України. - К.: Правова ініціатива, 2003. - 156 с.
10. Савченко А.В. Щодо вдосконалення інституту покарання в Україні з урахуванням досвіду США // Наука і правоохорона. 2008. - №2.-С. 91-99.
11. Фролова О.Г. Злочинність і система кримінальних покарань (спеціальні, правові та кримінологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів): Навч. посібник. - К.: АртЕк, 1997. - С. 103-156.

До теми 14.

1. Вереша Р.В. Основні проблеми визначення мети покарання в контексті реалізації аксіологічного підходу у кримінальному праві // Вісник Академії адвокатури України. - число 1 (25). - 2013. - С.129-136.
2. Вереша Р.В. Проблема застосування найсуворіших видів покарань в контексті чинності проміжного кримінального закону // Формування стратегії регіонального розвитку в умовах глобальної економічної кризи. Збірник. - Чернігів: ЧІ МАУП, 2009. - С. 57-60.
3. Вереша Р.В., Лоєнко К.Ю. Мета покарання: теорії (концепції), історія та сучасний стан // Вісник Академії адвокатури України. - число 2(18). - 2010. - С. 54-61.
4. Вознюк В. Практика вирішення Конституційним Судом України деяких проблем щодо захисту прав і свобод людини згідно з чинним Кримінальним кодексом України // Вісник Конституційного Суду України. - 2000. - № 5 - С. 72-78.
5. Горох О.П. Проблеми застосування покарання у виді конфіскації майна // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. - 2004. - № 9. - С.148-155.
6. Денисова Т.А., Філей Ю.В. Кримінально-правові санкції та їх застосування за злочини проти власності. Монографія. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 176 с.
7. Кирись Б.О. Обмеження по військовій службі як вид покарання за кримінальним законодавством зарубіжних держав // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - 2004. - Вип. 40. - С. 325-333.
8. Костицький В. Проблеми смертної кари в Україні // Право України. - 1997. - № 3. - С. 26-29.
9. Лихова С.Я. Окремі види покарань за чинним КК України у світлі Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. - 2002. - Вип. 42. - С. 59-65.
10. Лихова С.Я. Актуальні питання щодо системи покарань у КК України у світлі Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини // Держава і право / Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. - 2001. - Вип. 11. - С. 441-444.
11. Малярєнко В.Т. Про покарання за новим Кримінальним кодексом України. - К.: Правова ініціатива, 2003. - С. 48-76.
12. Музика А.А., Горох О.П. Система покарань та її підсистеми за Кримінальним кодексом України // Альманах кримінального права: збірник статей / Відповід. ред. П.П. Андрушко, П.С. Берзін. - К.: Правова єдність, 2009. - Вип. 1. - С. 368-390.
13. Нежурбіда С.І. Щодо питання про забезпечення виконання вироку, який передбачає покарання у виді штрафу // Держава і право: 36. наук. пр. Юридичні і політичні науки. Спецвипуск. - К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. - Т. 2.- С. 250-255.
14. Тютюгин В.И. Лишение права занимать определенные должности как вид наказания по советскому уголовному праву. - Х.: Вища школа, 1982. - 145 с.
15. Фролова О.Г. Злочинність і система кримінальних покарань (спеціальні, правові та кримінологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів). Навч. посібник. - К.: АртЕк, 1997. - С. 60-102.
16. Хавронюк М.І. Нові види покарання: чи потрібно їх передбачати у Кримінальному кодексі України? // Альманах кримінального права: збірник статей. / Відповід. ред. П.П. Андрушко, П. С. Берзін. - К.: Правова єдність, 2009. - Вип. 1. - С. 401-414.
17. Шапченко С.Д. Скасування смертної кари: проблем побільшало // Юридичний вісник України. - 2000. - 17-23 серп. - С. 25-29.
18. Яценко С.С. Виправні роботи як вид покарання: конституційний та міжнародно-правовий аспекти // Проблеми державного будівництва в Україні. - Вип. 7 «Актуальні проблеми вдосконалення національного законодавства України.» Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 10-й річниці незалежності України (25-26 квітня 2001 р.) / Міжнародний інститут лінгвістики і права. - К.: Правові джерела, 2001. - С. 97-101.
19. Яценко С.С. Конституційний та міжнародно-правовий аспекти видів покарань, що характеризуються виправно-трудовим впливом на засуджених // Матеріали наукової

конференції «Конституція України - основа модернізації держави та суспільства. 21-22 червня 2001 р., Харків». - Х.: Право, 2001. - С. 307-309.

До теми 15.

1. Антипов В.В., Антипов В.І. Обставини, які виключають застосування кримінального покарання: Монографія. - К.: Атіка, 2004. - 208 с.
2. Бажанов М.І. Назначение наказания по советскому уголовному праву. - К.: Вища школа, 1980. - 216 с.
3. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 370-401.
4. Красницький І.В. Питання призначення покарання за множинність злочинів у Кримінальному кодексі України 2001 р. // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. Матеріали науково-практичної конференції «Кримінальний кодекс України 2001 р. (проблеми, перспективи та шляхи вдосконалення кримінального законодавства)» . - 2003. - Вип. 2(1).- С. 180-184.
5. Маляренко В.Т. Про покарання за новим Кримінальним кодексом України. - К.: Фонд «Правоініціатива», 2003. - С. 77-128.
6. Нікіфорова Т.І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України. - Х.: Харків юридичний, 2009. - 208 с.
7. Полтавець В.В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодавством України: Монографія / МВС України, Луганська академія внутрішніх справ ім. 10-річчя незалежності України. - Луганськ: РВВ ЛАВС, 2005. - 240 с.
8. Пономаренко Ю.А. Визначення більш м'якого кримінального закону при різносторонніх змінах меж передбаченого в санкції покарання // Держава та регіони. Серія: Право. - 2003. - № 2. - С. 77-79.
9. Сенько М.М. Деякі особливості призначення покарання за самовільне залишення військової частини або місця служби // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ: 36. наук. пр. - Л.: ЛІВС МВС України. - 2003. - Вип. 3. - С. 114-130.
10. Скомороха В. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом: питання конституційності // Право України. - 2005. - № 4. - С. 3-9.
11. Яценко С.С. Каяття // Юридична енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2001. - Т. 3: К-М. - С. 69.

До теми 16.

1. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 402-428.
2. Музика А.А. Про результати вивчення громадської думки щодо амністії та помилування // Адвокат. - 2003. - № 3. - С. 18-19.
3. Музика А.А., Школа С.М. Актуальні проблеми практики застосування амністії і здійснення помилування в Україні // Вісник Запорізького державного університету. Юридичні науки. - 2003. - № 1.- С. 114-118.
4. Музика А.А., Школа С.М. Про необхідність узагальнення судової практики з питань застосування законодавства про амністію та помилування // Часопис Київського університету права. - 2003. - № 1. - С. 41-46.
5. Музика А.А., Школа С.М. Амністія і помилування в системі сучасного українського права // Кримінальне право України. - 2006. - № 1. - С. 10-23.
6. Скибицкий В.В. Умовне засудження за законодавством Української РСР. - К.: Наукова думка, 1971. - 132 с.
7. Степанюк А.Х., Трубніков В.М. Звільнення від відбування покарання: Навч. посібник / Укр. держ. юрид. акад. - Х.: УкрЮа, 1994. - 73 с.
8. Школа С.М. Про види амністування в Україні // Держава та право очима молодих дослідників: Матеріали міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів КНУ ім. Тараса Шевченка (29-30 листопада 2001 року). - К., 2003. - С. 414-417.

9. Яценко С. Кримінально-правовий та кримінально-процесуальний аспекти інституту помилування за чинним вітчизняним законодавством на тлі положень Конституції України // Підприємництво, господарство і право. - 2008. - № 11. - С. 3-6.
10. Яценко С.С. Кримінально-правовий та кримінально-процесуальний аспекти інституту помилування за чинним вітчизняним законодавством на тлі положень Конституції України // Кримінальне право України. - 2006. - Л. 2. - С. 35-42.

До теми 17.

1. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 429-435.
2. Голина В.В. Погашение и снятие судимости по советскому уголовному праву. - Х.: Вища школа, 1979. - 137 с.
3. Кириш Б. Виникнення судимості // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка. Серія юридична. - 2001. - Вин. 36.- С. 444-453.
4. Письменський Є.О. Інститут судимості в кримінальному праві України: Монографія / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка; наук. ред. канд. юрид. наук, доц. А.С. Беніцький. - Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2008. - 216 с.

До теми 18.

1. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 436-453.
2. Зайцев О.В. Щодо застосування до осіб, визнаних судом обмежено осудними, примусових заходів медичного характеру // Сучасні проблеми юридичної науки: стан і перспективи розвитку. Тези доповідей та наукових повідомлень учасників наукової конференції молодих учених та здобувачів. -Х.: Національна юридична академія України, 2005. -С. 155-157.
3. Музика А.А. Примусові заходи медичного і виховного характеру. - К.: НАВС України, 1997. - 127 с.
4. Музика А.А. Наукове тлумачення ст. 96 КК, або кого можна примусово лікувати в Україні // Науковий вісник Львівського юридичного інституту МВС України. Матеріали міжнародної конференції «Проблеми коментування кримінального закону». - 2004. - № 2 (2). Додаток 2. - С. 65-71.
5. Юношев О.В. Етимологія категорії примусового лікування як кримінально-правового інституту // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. - 2003. - Вип. 2. - С. 37-44.

До теми 19.

1. Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: Монографія. - К.: Атіка, 2004. - 240 с.
2. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. - вид. 7-ме, перероб. та допов. К.: Алерта, 2021. - С. 454-471.
3. Гізімчук С.В. Забезпечення основних прав та свобод неповнолітніх при застосуванні примусових заходів виховного характеру // Питання боротьби зі злочинністю: 36. наук. пр. - 2004. - Вип. 8. - С.37-40.
4. Кравченко О. Питання, що виникають у судовій практиці по застосуванню до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру // Право України. - 1999. - № 10. - С. 29-30.
5. Музика А.А. Примусові заходи медичного і виховного характеру. - К.: НАВС України, 1997. - 125 с.
6. Сердюк П. Хиби законодавства // Юридичний вісник України. - 2002. - 21-27 грудня.
7. Скакун О., Пушкин А., Яценко С. Актуальные вопросы совершенствования законодательства Украины в целях предупреждения и борьбы с преступностью несовершеннолетних // Бизнес. - Информ (г. Харьков). - 1994. - № 3 (С. 5-6), № 4 (С. 8-9).

8. Тютюгин В.И. Некоторые вопросы реализации норм об особенностях уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних // Питання боротьби зі злочинністю. Збірник наукових праць. - 2004. - Вип. 8. - С. 47-50.
9. Ямкова О.О. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх // Актуальні проблеми держави і права. - 2002. - Вип. 15. - С. 85-92.
10. Яценко С.С., Дінь Суан Нам. Кримінальне законодавство СРВ про відповідальність неповнолітніх на тлі положень кримінального права України // Вісник Київського університету. Юридичні науки. - 1995. - Вип. 33/34. - С. 101-122.
11. Яценко С.С. Мінімальні стандарти правила ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») // Юридична енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2001. - Т. 3: К-М. - С. 707-708.

До теми 20.

1. Вереша Р.В. Вина та її форми за кримінальним правом Франції // Право України. - № 12. - 2005. - С. 138-141.
2. Вереша Р.В. Вина у кримінальному законодавстві зарубіжних держав // Адвокат. - № 3. - 2007. - С. 12-13.
3. Вереша Р.В. Помилка в кримінальному законодавстві зарубіжних держав // Вісник Академії адвокатури України. - число 1(14). - 2009. - С. 280-282.
4. Вереша Р.В. Поняття та ознаки вини в нормативній кримінально-правовій концепції (теорії) // Вісник Академії адвокатури України. - число 1 (23). - 2012. - С. 91-95.
5. Вереша Р.В. Суб'єкт злочинного діяння за кримінальним законодавством зарубіжних держав // Право України. - № 9. - 2006. - С. 137-143.
6. Комментарий к Уголовному кодексу Республики Казахстан. В двух книгах. Книга 1 (статьи 1-174). - Алмата: Норма - К, 2003. - 448 с.
7. Красницький І.В. Кримінальна відповідальність як інститут кримінального права Франції та України: порівняльний аналіз: Монографія. - Л.: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. - 232 с.
8. Лейленд П. Кримінальне право: злочин, покарання, судочинство (англійський підхід). - К.: Основи, 1996. - 207 с.
9. Савченко А.В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: Монографія. - К.: КНТ, 2007. - 594 с.
10. Хавронюк М.І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації: Монографія. - К.: Істина, 2005. - 264 с.
11. Хавронюк М.І. Історія кримінального права Європейських країн: Монографія. -К.: Істина, 2006. - 192 с.
12. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. - К.: Юрисконсульт, 2006. - С. 45-618.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Вебсайт Верховної Ради України. Режим доступу: [https:// rada.gov.ua](https://rada.gov.ua)
2. Вебсайт Кабінету Міністрів України. Режим доступу: [https://www. kmu.gov.ua](https://www.kmu.gov.ua)
3. Вебсайт Президента України. Режим доступу: [https://www. president.gov.ua](https://www.president.gov.ua)
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. Режим доступу: [https://www. reyestr.court.gov.ua](https://www.reyestr.court.gov.ua)
5. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Режим доступу: [http://www. nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua)
6. Практика Європейського Суду з прав людини у справах, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища. Режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Environment_RUS_pdf.

7. Рішення Європейського Суду з прав людини щодо України. Режим доступу: https://minjust.gov./m/str_9329.

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 2020 / 2021 н.р. без змін; зі змінами
(потрібне підкреслити)

протокол № 2 від «24»листопада 2020 р.

Завідувач кафедри _____ Р.В. Вереша
(підпис) (Прізвище ініціали)